

GABRIEL
GARCÍA
MÁRQUEZ

ŽIVOT

GERALD MARTIN

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

INÉ DIELA AUTORA

Cesty labyrintom:
Latinskoamerický román 20. storočia

Máriini muži
(preklad a kritické vydanie diela
Miguela Ángela Asturiasa *Hombres de maíz*)

GERALD MARTIN

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

ŽIVOT

Prvé vydanie vo Veľkej Británii, 2008

© 2008 by Gerald Martin
Copyright © TIMY PARTNERS, spol. s r.o., 2009

Z anglického originálu *GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ:*

A LIFE preložil Igor Otčenáš, 2009.

Jazyková redaktorka Andrea Dvorská

Sadzba a zalomenie LAYOUT s.r.o., Bratislava

Vydalo vydavateľstvo TIMY PARTNERS spol. s r.o., Pražská 5, 811 04 Bratislava
Prvé vydanie 2009

Mapy: John Gilkes

Právo autorstva tohto diela bolo prisúdené a potvrdené Geraldovi Martinovi v súlade so zákonom
o copyrighte, dizajne a patentoch z roku 1988.

Žiadnu časť tejto knihy nemožno reprodukovvať bez písomného súhlasu vydavateľa, okrem krátkych citátov
zahrnutých v kritických hodnoteniach a recenziách.

Pri hľadaní držiteľov copyrightu materiálu použitého v tejto knihe sme vyvinuli primerané úsilie, no ak sme
niekoho neúmyselne prehliadli, vydavateľ ocení upozornenie na tento fakt. Pre právne účely sa pôvod foto-
grafií a povolenie na uverejnenie textov uvedené na strane 623 pokladá za rozšírenie copyrightovej strany.

Originál vydalo vydavateľstvo
Bloomsbury Publishing Plc, Londýn, 2008

Katalógový záznam CIP tejto knihy je k dispozícii v Britskej knižnici.

ISBN 978-80-89311-12-5

Na pamiatku

Georga Edwarda Martina a Sheily O'Keeffeovej,
Dennisa Shanona a Dorothy May Owenovej,
ako aj ich vnučkám Camille Jane a Leonie Jasmine.

Obsah

<i>PodĎakovanie</i>	ix
<i>Mapy</i>	xvi
<i>Predslov</i>	xix
 Prológ: Tajomné korene (1800 – 1899)	 1
 PRVÁ ČASŤ	 DOMOV: KOLUMBIA: 1899 – 1955
1. O plukovníkoch a stratených prípadoch (1899 – 1927)	11
2. Dom v Aracatake (1927 – 1928)	28
3. Za ruku so starým otcom (1929 – 1937)	42
4. Do školy: Barranquilla, Sucre, Zipaquirá (1938 – 1946)	59
5. Univerzitný študent a <i>Bogotazo</i> (1947 – 1948)	89
6. Znovu na Pobreží:	
Novinársky elév v Cartagene (1948 – 1949)	104
7. Barranquilla: Kníhkupec a bohéma (1950 – 1953)	121
8. Znovu v Bogote: Reportérske eso (1954 – 1955)	154
 DRUHÁ ČASŤ	 V ZAHRANIČÍ: EURÓPA A LATINSKÁ AMERIKA: 1955 – 1967
9. Objavenie Európy: Rím (1955)	175
10. Hlad v Paríži: Bohéma (1956 – 1957)	186
11. Za železnou oponou:	
Východná Európa počas studenej vojny (1957)	208
12. Venezuela a Kolumbia:	
Zrodenie Veľkej Matróny (1958 – 1959)	222

13. Kubánska revolúcia a Spojené štáty (1959 – 1961)	247
14. Útek do Mexika (1961 – 1964)	259
15. Čarodejník Melquíades: <i>Sto rokov samoty</i> (1965 – 1966)	284
16. Konečne sláva (1966 – 1967)	300

TRETIA ČASŤ SVETÁK: CELEBRITA A POLITIKA: 1967 – 2006

17. Barcelona a latinskoamerický boom:	
Medzi literatúrou a politikou (1967 – 1970)	314
18. Osamelý autor píše pomaly:	
<i>Patriarchova jeseň</i> a širší svet (1971 – 1975)	333
19. Čile a Kuba: Garcíá Márquez pre revolúciu (1973 – 1979)	358
20. Návrat k literatúre: <i>Kronika vopred ohlásenej smrti</i>	
a Nobelova cena (1980 – 1982)	387
21. Šialenosť slávy a vôňa guajavy:	
<i>Láska v čase cholery</i> (1982 – 1985)	420
22. Proti oficiálnej histórii: Márquezov Bolívar	
(<i>Generál v labyrinte</i>) (1986 – 1989)	442
23. Návrat do Maconda? Správa o historickej katastrofe	
(1990 – 1996)	469
24. Garcíá Márquez v sedemdesiatke a za ňou:	
Spomienky a smutné pobehlice (1997 – 2006)	502
Epilóg: Nesmrteľnosť: Nový Cervantes (2006 – 2007)	535
<i>Rodostromy</i>	544
<i>Poznámky</i>	551
<i>Bibliografia</i>	611
<i>Pôvod fotografií a povolenie na uverejnenie textov</i>	623
<i>Index</i>	628

Podakovanie

Jednou z nevyhnutných naliehavostí biografického výskumu je, že musíte požiadať nespočetné množstvo ľudí o nespočetné množstvo láskavostí. Väčšina z oslovených odpovedá s láskavosťou a dobrou vôľou, aj keď z toho, čo pre vás podnikne, nemá absolútne nič. Len zriedkavo však býva literárny vedec zaviazaný až toľkým ľuďom, ba čo viac, tak hlboko a beznádejne zaviazaný výraznej časti z nich – aj keď, prirodzene, prípadné nedostatky knihy idú iba na môj vrub.

Hlavne a predovšetkým chcem v Anglicku (a v Spojených štátoch) poďakovať svojej manželke Gail, ktorá mi celých osemnásť rokov s mimoriadnou obetavosťou, oddanosťou a (väčšinu času) s trpezlivosťou pomáhala rešeršovať, pripravovať a písať túto knihu. Bez nej by som na jej dokončenie potreboval ešte celé roky. Chcem sa tiež poďakovať svojim dcéram Camille a Leonie, ktoré sa nikdy nestážovali, ak sme ich občas zanedbávali, ako aj ich rodinám, ktoré máme strašne radi. Po druhé: ďakujem môjmu drahému priateľovi Johnovi Kingovi z Warwickskej univerzity, ktorý čítal obe verzie tejto knihy, vrátane tej dlhšej, a ktorý ich čítal naraz a takým spôsobom, ktorý odľahčil moju neurózu a maximalizoval môj čas a úsilie. Budem mu navždy povďačný.

Rukopis knihy čítali aj Gail Martinová, Andrew Cannon, Leonie Martinová Cannonová, Liz Calderová a Maggie Traugottová, ktoré prispeli mnohými neoceniteľnými radmi.

Nedokážem celkom vyjadriť svoju vďačnosť Gabrielovi Garcíovi Márquezovi a Mercedes Barchovej. Len málo manželských párov má toľko verejných a súkromných povinností ako oni, pritom sa však voči mne takmer dve desaťročia správali vždy slušne, úctivo a s dobrou náladou,

a to napriek spoločnému vedomiu – o ktorom sme nikdy nahlas nehovorili, že existuje len málo podobne vyčerpávajúcich – a najmä takých ďalekosiahlych – spôsobov porušovania osobnej slobody, ako sú ustavičné a nepredvídateľné žiadosti a požiadavky pisateľa biografie. Ich synovia Rodrigo a Gonzalo (a Gonzalova manželka Pía) boli vždy priateľskí a nápomocní. Ich sekretárky, najmä Blanca Rodríguezová a Mónica Alonsová Garayová, mi vždy pomohli. Rovnako aj ich neter Margarita Márquezová Caballerová, sekretárka v Bogote, ktorá bola nielen šarmantná, ale aj efektívna a nápomocná nad rámec svojich povinností. Carmen Balcellsová, Márquezova agentka v Barcelone, so mnou pri rôznych príležitostiach viedla dlhé rozhovory a vo veľkej miere sa podieľala na tomto diele – a to na začiatku i na konci. V posledných rokoch ma veľmi podporoval Jaime Abello, riaditeľ Nadácie nového latinskoamerického žurnalizmu v Cartagene, ako ak jeho kolega, nezdolný Jaime García Márquez. Nebyť hlavne Alquimia Peñu, riaditeľa Nadácie novej latinskoamerickej kinematografie v Havane, zrejme by som sa s Gabrielom Garcíom Márquezom nikdy neoznámil. Neskôr to bol Antonio Núñez Jiménez, ktorý mi odhalil svoje unikátne poznatky o vzťahu medzi Garcíom Márquezom a Fidelom Castrom, a takisto mi ponúkol priestory svojej nadácie Fundación de la Naturaleza y el Hombre v Havane.

V Kolumbii som mal vďaka svojej *cachacovskej* priateľke Patricii Castañovej, jej ochote, znalosti krajiny a schopnosti nadväzovať kontakty také výhody a zdroje, aké sú pre výskumníka neoceniteľné – nielen preto, že bez jej pomoci by toto bola celkom iná kniha, ale aj preto, lebo celý výskum a príprava by bez priateľstva a pohostinnosti jej i jej manžela Fernanda Caiceda boli oveľa menej zaujímavé a radostné. Gustavo Adolfo Ramírez Ariza v Bogote prispel k môjmu pochopeniu Márquezovho vzťahu k hlavnému mestu (napriek tomu, že je *costeño*), pričom mi poskytol kľúčovú pomoc pri fotografickom materiáli a iných detailoch (ďakujem aj jeho matke Ruth Arizovej); Rosalía Castrová, Juan Gustavo Cobo Borda, Margarita Márquezová Caballerová a Conrado Zuluaga – tí všetci mi bez váhania a ochotne otvorili svoje súkromné archívy v Kolumbii, ktoré sa mi stali nevyčerpatelným zdrojom materiálu. Heriberto Fiorillo mi láskavo sprístupnil zdroje novej „La Cuevy“ a Rafael Darío Jiménez mi bol zasväteným a dobrosrdečným sprievodcom po meste Aracataca.

V Kolumbii som mal tiež tú česť stretnúť sa pri niekoľkých príležitostiach nielen s matkou Gabriela Garcíu Márqueza, Luisou Santiagou Márquezovou Iguarán de Garcíovou, ale bol som jeho príbuznými, najmä bratmi a sestrami a ich polovičkami a deťmi, prijatý takmer ako člen rodiny („el tío Yeral“). Bolo by sebecké snažiť sa vybrať niekoho z nich, pretože som vďačný im všetkým, a to nielen za informácie, ale aj za mimoriadnu ľudskú skúsenosť, ktorej sa mi od nich dostalo individuálne, aj kolektívne: Margot Garciová Márquezová; Luis Enrique García Márquez a Graciela Morelliová a ich deti; Aída Rosa Garciová Márquezová; Ligia Garciová Márquezová (rodinná genealogička, boží dar pre každého životopisca); Gustavo García Márquez a Lilia Travecerová a ich syn Daniel García Travecero; Rita Garciová Márquezová a Alfonso Torres, Alfonsito a všetci ostatní; Jaime García Márquez a Margarita Muniveová; Hernando (Nanchi) García Márquez; Abelardo García a rodina; Germaine (Emy) García; a napokon – no isto nie až na koniec – nezabudnuteľný (a tak veľmi chýbajúci) Eligio (Yiyo) García Márquez, jeho žena Myriam Garzónová a ich synovia Esteban García Garzón a Nicolás García Garzón. Dúfam, že v ďalšom zväzku pridám viac „biografie rodiny“.

Spomedzi rozvetvenej rodiny som sa spoznal so spisovateľom Joséom-Louisom Díazom Granadosom a jeho synom Fredericom, ktorí mi poskytli pomoc, ako aj s jeho matkou Margot Valdeblánquez de Díaz-Granadosovou (ďalšia z nenahraditeľných pamätníkov), ďalej s Joséom Stevensonom, ďalším cteným spisovateľom a dobrým priateľom, ktorého znalosti o Bogote boli nenahraditeľné, Oscarom Alarcónom Núñezom (ďalší spisovateľ – rodina sa pýši niekoľkými), Nicolásom Ariasom, Myriam Barchovou, Arturom Barchom Velillom, Héctorom Barchom Velillom, Heribertom Márquezovou, Ricardom Márquezom Iguaránom, Margaritou Márquezovou Caballeroovou (spomenutou vyššie), Rafaelom Osoriom Martínezmom a Ezequielom Iguaránom Iguaránom.

V Paríži ma vždy privítala a bola nápomocná Tarchia Quintana de Rossofová, spolu so svojím nebohým manželom Charlesom Rossofom. Bolo mi cťou sa s ňou spoznať.

Po celom svete som okrem ľudí, ktorých som spomenul vyššie, spovedal aj ďalších, medzi ktorými boli: Marco Tulio Aguilera Garramuño, Eliseo (Lichi) Alberto, Carlos Alemán, Guillermo Angulo, Consuelo Araujonoguerová („La Cacica“), Germán Arciniegas, Nieves Arrazloa de Muñozová Suayová, Holly Aylettová, Carmen Balcellssová, Manuel

Barbachano, Virgilio Barco, Miguel Barnet, Danilo Bartulín, María Luisa Bembergová, Belisario Betancur, Fernando Birri, Juan Carlos Botero, Pacho Bottía, Ana María Busquets de Canová, Antonio Cabellero, María Mercedes Carranzová, Álvaro Castaño a Gloria Valenciová, Olga Castañová, Rodrigo Castaño, José María Castellet, Fidel Castro Ruz, Rosalía Castrová, Patricia Cepedová, Teresa (Tita) Cepedová, Leonor Cercharová, Ramón Chao, Ignacio Chaves, Hernando Corral, Alfredo Correa, Luis Carmelo Correa, Poncho Cotes, Louis Coudurier Sayago, Claude Couffon, Antonio Daconte, Malcolm Deas, Meira Delmarová, José Luis Díaz-Granados, Eliseo Diego, Lisandro Duque, Ignacio Durán, María Jimena Duzánová, Jorge Edwards, María Luisa Elíová, Rafael Escalona, José Espinosa, Ramiro de la Espriella, Filemón Estrada, Etzael a jeho sestra v Barrancase, Luis a Leticia Feduchiovci, Roberto Fernández Retamar, Heriberto Fiorillo, Cristo Figueroa, Víctor Flores Olea, Elida Fonsecaová, José Font Castro, Marcos María Fossy, Alfonso Fuenmayor (som tvojím dlžníkom za nezabudnuteľnú cestu po starej Barranquille), Carlos Fuentes, Norman Gall, José Gamarra, Santiago Gamboa, Heliodoro García, Mario García Joya, Otto Garzón Patiño, Víctor Gaviria, Jacques Gilard, Paul Giles, Fernando Gómez Agudelo, Raúl Gómez Jattin, Katya Gonzálezová, Antonio González Jorge a Isabel Larová, Juan Goytisolo, Andrew Graham-Yooll, Edith Grossmanová, Oscar Guardiola, Tomás Gutiérrez Alea, Rafael Gutiérrez Girardot, Guillermo Henríquez, Jaime Humberto Hermosillo, Ramón Illán Bacca, Michael Jiménez, José Vicente Katarín, María Lucia Lepeckiová, Susana Linares de Vargasová, Miguel Littín, Jordi Lladó Vilaseca, Felipe López Caballero, Nereo López Mesa („Nereo“), Alfonso López Michelsen, Aline Mackissacková Maldonadová, „Magola“ v Guajire, Berta Maldonadová („La Chaneca“), Stella Malagónová, Gonzalo Malarino, Eduardo Marceles Daconte, Joaquín Marco, Guillermo Marín, Juan Marsé, Jesús Martín-Barbero, Tomás Eloy Martínez a Gabriela Esquivaldová, Carmelo Martínez Conn, Alberto Medina López, Jorge Orlando Melo, Consuelo Mendozová, Elvira Mendozová, María Luisa Mendozová („La China“), Plinio Apuleyo Mendoza, Domingo Miliani, Luis Mogollón a Yolanda Pupová, Sara de Mojicová, Carlos Monsiváis, Augusto (Tito) Monterroso a Barbara Jacobsová, Beatriz de Mourová, Annie Morvanová, Álvaro Mutis a Carmen Miraclová, Berta Navarrová, Francisco Norden, Elida Noriegová, Antonio Núñez Jiménez, Alejandro Obregón, Ana María Ochoová, Montserrat Ordóñezová, Jaime („El

Mono“) Osorio, William Ospina, Leonardo Padura Fuentes, Edgardo („Cacho“) Pallero, James Papworth, Nohra Parrová, Alquimia Peñová, Antonio María Peñaloza Cervantes, Gioconda Pérezová, Eduardo Posada Carbó, Roberto Pombo, Elena Poniatowska, Francisco (Paco) Porrúa, Gertrudis Prasca de Amínová, Gregory Rabassa, Sergio Ramírez Mercado, César Ramos Hernández, Kevin Rastopolous, Rosa Regásová, Alastrair Reid, Juan Reinoso a Virginia de Reinosová, Laura Restrepová, Ana Ríossová, Julio Roca, Juan Roda a María Fornaguer de Rodová, Héctor Rojas Herazo, Teresita Román de Zureková, Vicente Rojo a Albita, Jorge Eliécer Ruiz, José („El Mono“) Salgar, Daniel Samper, Ernesto Samper, María Elvira Samperová, Jorge Sánchez, Enrique Santos Calderón, Lászlo Scholz, Enrique Scopell a Yolanda, Elba Solanová, Carmen Delia de Solanová, Urbano Solano Vidal, José Stevenson, Jean Stubbsová, Gloria Trianová, Jorge Alí Triana, Hernán Urbina Joiro, Margot Valdeblánquez de Díaz-Granadosová, Germán Vargas, Mauricio Vargas, Mario Vargas Llosa, Margarita de la Vegová, Estela Villamizarová, Luis Villar Borda, Erna Von den Waldová, Ben Woolford, Daniel Woolford, señor a señora Wunderlichovci, Marta Yancesová, Juan Zapata Olivella, Manuel Zapata Olivella, Gloria Zeová a Conrado Zuluaga. Tým všetkým za niečo vďačím a bol by som rád, keby som mohol spresniť, s čím mi kto konkrétne pomohol. Lenže to by musela byť kniha sama o sebe.

Za informácie, rozhovory a iné formy pomoci a pohostinnosti ďakujem ďalším ľuďom, medzi ktorých patria: Alberto Abello Vives, Hugo Achugar, Claudia Aguilerová Neirová, Frederico Álvarez, Jon Lee Anderson, Manuel de Andreis, Lucho Argáez, Ruth Margarita Arizová, Oscar Arias, Diosa Avallanesová, Salvador Bacarisse, Frank Bajak, Dan Balderston, Soraya Bayuelová, Michael Bell, Giuseppe Bellini, Mario Benedetti, Samuel Beracasa, John Beverley, Fernando Birri, Hilary Bishopová a Daniel Mermelstein, Martha Bossíová, Juan Carlos Botero, Pacho Bottía, Gordon Brotherston, Alejandro Bruzual, Juan Manuel Buelvas, Julio Andrés Camacho, Homero Campa, Alfonso Cano, Fernando Cano, Marisol Canová, Dicken Castro, Juan Luis Cebrián, Fernando Cepeda, María Inmaculada Cercharová, Jane Chaplinová, Geoff Chew a Carmen, Fernando Colla a Sylvie Josserandová, Oscar Collazos a Ximena, Susan Corbeserová, Antonio Cornejo Polar, Sofía Cotesová, George Dale-Spencer, Régis Debray, Jörg Denzer a Ledy Di, Jesús Díaz, Mike Dibb, Conchita Dumoisová, Alberto Duque López, Kenya C. Dworkin y Méndezová,

Diamela Eltitová, Alan Ereira, Cristo Figueroa, Rubén Fonseca, Juan Forero, Fred Fornoff, José Gamarra, Diego García Espinosa a Dolores Calviñová, Verónica Garibottová, Rosalba Garzová, César Gaviria a Ana Milena Muñozová, Luz Mery Giraldivá, Margot Glantzová, Catalina Gómezová, Richard Gott, Sue Harper Ditmarová, Luis Harss, Andrés Hoyos, Antonio Jaramillo („El Perro Negro“), Fernando Jaramillo, Carlos Jáuregui, Orlando a Lourdes Jiménez Visbalovci, Don Klein, Carmenza Klinová, John Kraniauskas, Henry Laguado, Patricia Larová, Catherine LeGrandová, Patricia Llosa de Vargasová, Fabio a Maritza López de la Rochovci, Juan Antonio Masoliver, Tony McFarlane, Peter McGinley, Max McGowan-King, María Emma Mejíová, María del Pilar Melgarejová, Moisés Melo a Guiomar, Sara de Mojicová, Oscar Monsalve, Mabel Morañová, Delynn Myersová, Víctor Nieto, Elida Noriegová, Harley D. Oberhelmanová, John O’Leary, Raúl Padilla López, Nohra Parrová, Michael Palencia-Roth, Alexandra María Parachiniová, Rafael Pardo, Felipe Paz, Conchita Penillová, Pedro Pérez Sarduy, Carlos Rincón, Manuel Piñeiro („Barbarroja“), Natalia Ramírezová, Arturo Ripstein, Jorge Eduardo Ritter, Isabel Rodríguezová Vergarová, Jorge Eliécer Ruiz, Patricio Samper a Genoveva Carrasco de Samperová, Noemí Sanínová, Amos Segala, Narcís Serra, Donald L. Shaw, Alain Sicard, Ernesto Sierra Delgado, Antonio Skármeta, Pablo Sosa Montes de Oca, Adelaida Sourdisová, David Streitfeld, Gustavo Tatis Guerra, Michael Taussig, Totó la Momposina, Adelaide Trujillová a Carlos („Caturro“) Mejía, Carlos Ulanovsky, Aseneth Velázquezová, Erna Von der Waldová, Dan Weldon, Clare Whitová, Colin White, Edwin Williamson, Michael Wood, Anne Wrightová a Marc Zimmerman. Opätovne – aj tu by som rád popísal každý detail ich príspevkov, poväčšine podstatných, niektorých až rozsiahlych. Tým, na ktorých som zabudol, sa úprimne ospravedlňujem.

Rovnako ďakujem Rogerovi MacDonaldovi, knihovníkovi z Portsmouthskej univerzity v Anglicku za jeho neutíchajúcu pomoc na začiatku tohto projektu, ako aj legendárnemu Eduardovi Lozanovi, knihovníkovi latinskoamerickej knižnice Pittsburskej univerzity.

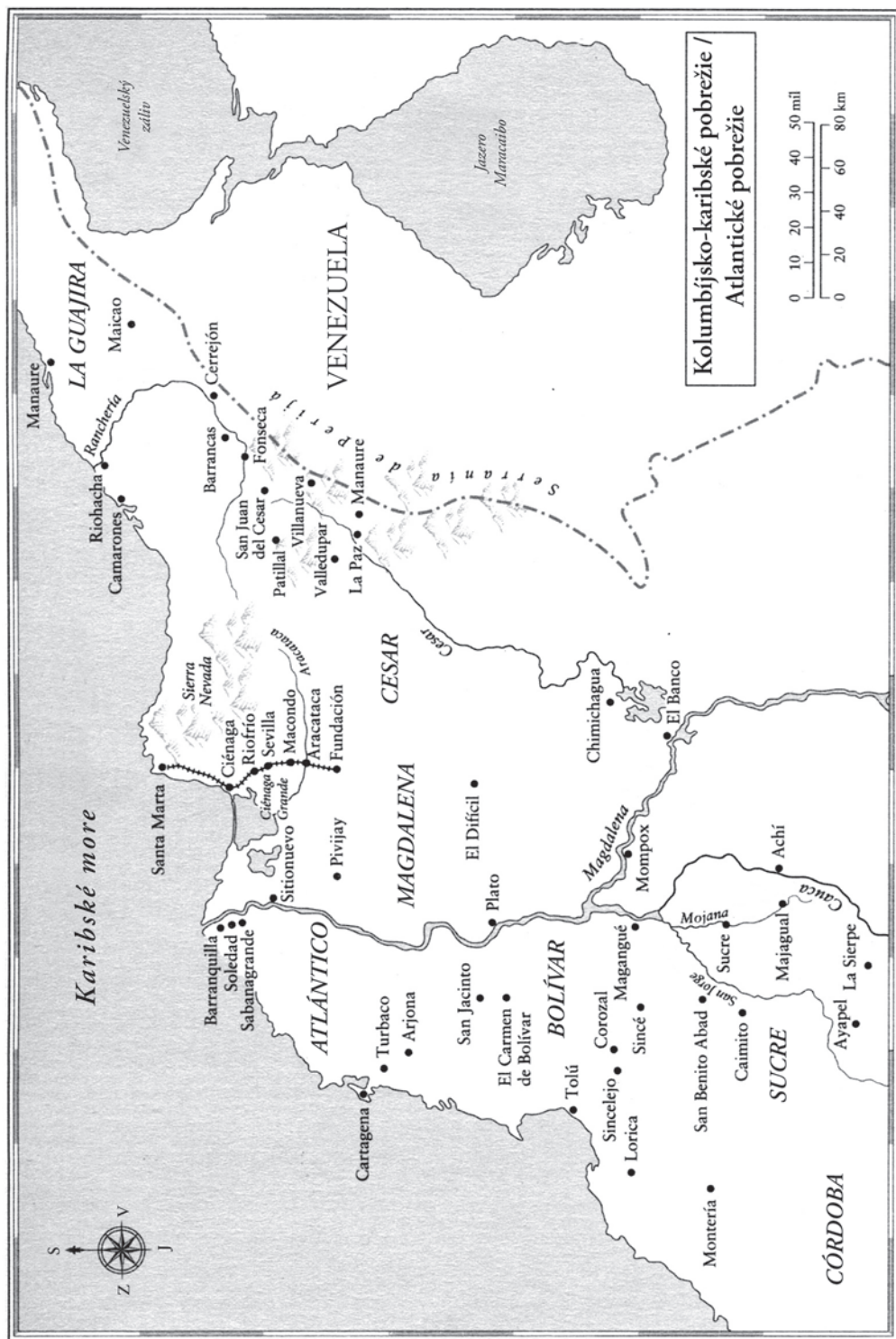
Po celé roky mi poskytovali neoceniteľnú podporu dekaní Peter Koehler a John Cooper z Fakulty umenia a vedy Pittsburskej univerzity.

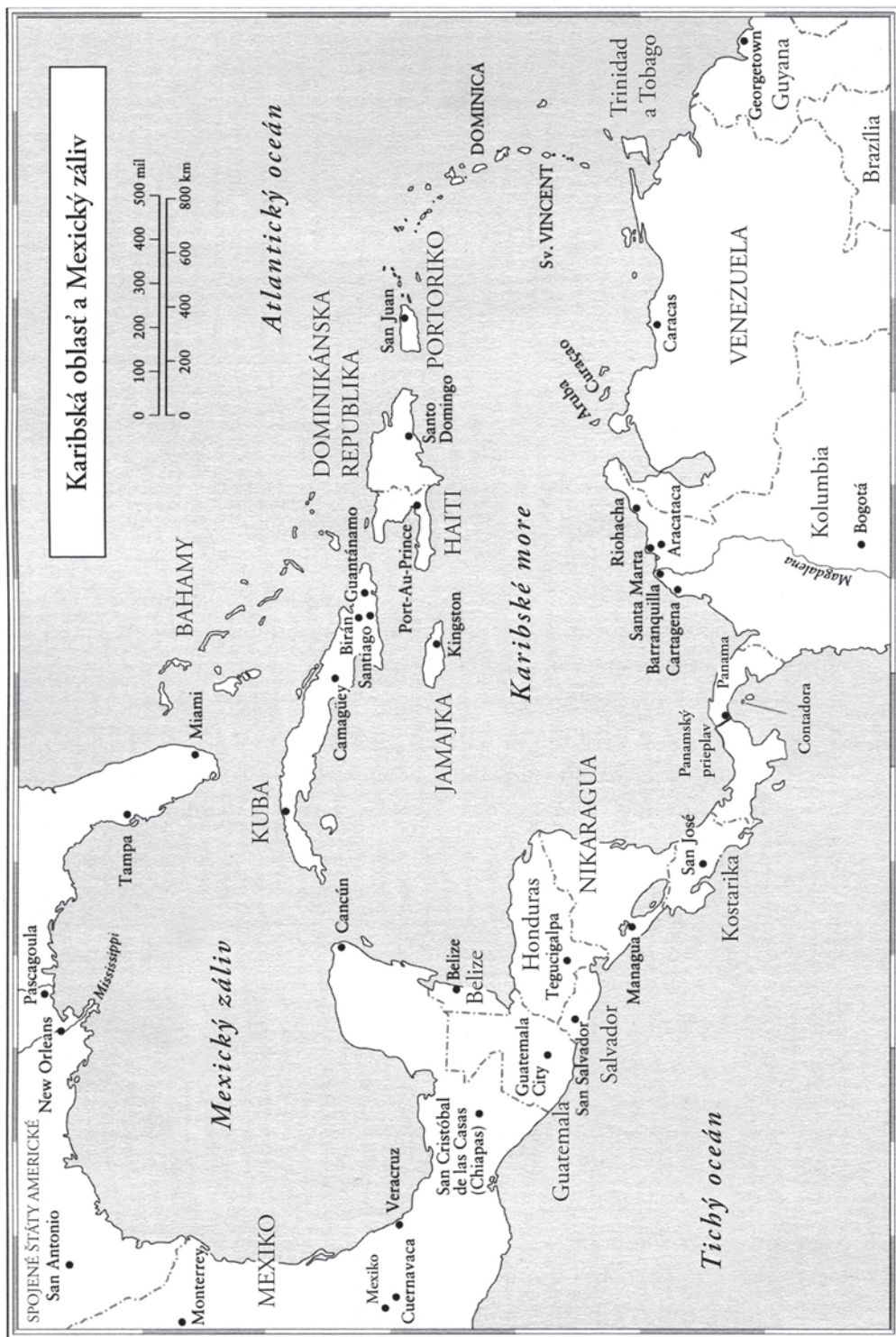
Musím sa tiež poďakovať Neilovi Beltonovi, mimoriadnemu editorovi, ktorý bol pôvodcom myšlienky tejto knihy; strávili sme spolu príjemné chvíle.

Moja agentka Elizabeth Sheinkmanová vkročila do môjho života v prozreteľnú chvíľu a zakaždým prichádzala s tvorivými nápadmi a bola mi oporou; patrí jej moja vrúcna vďaka.

Napokon je tu tím z vydavateľstva Bloomsbury – Ruth Loganová, Nick Humphrey, uvážlivá a nevyčerpatelná Emily Sweetová, nezdolný Bill Swainson, ktorého diplomatické zručnosti a inšpiratívna redakčná práca boli absolútne kľúčové – zaobchádzali so svojim vážavým autorom s trpezlivosťou a pozornosťou, ďaleko presahujúcou ich pracovné povinnosti; kniha je oveľa lepšia vďaka ich neutíchajúcemu úsiliu, za čo im všetkým úprimne ďakujem.

Predslov

Gabriel García Márquez, narodený v Kolumbii v roku 1927, je najznámejším spisovateľom pochádzajúcim z „tretieho sveta“, a najznámejším predstaviteľom literárneho štýlu označovaného ako „magický realizmus“, ktorý sa ukázal byť úžasne produktívnym v ďalších rozvojových krajinách a medzi románopiscami, ktorí o nich písali – ako Salman Rushdie, aby sme pripomenuli aspoň jeden všeobecne známy príklad. García Márquez je pravdepodobne najobdivovanejším a najreprezentatívnejším latinsko-americkým románopiscom všetkých čias aj samotnej Latinskej Ameriky; dokonca aj v „prvom svete“, teda v Európe a v Spojených štátoch, a v dobe, keď je ťažké nájsť všeobecne uznávaných veľkých spisovateľov, nemá jeho reputácia za posledných štyridsať rokov obdobu.

Vskutku, ak sa pozrieme na spisovateľov 20. storočia, zistíme, že „veľké mená“, na ktorých sa zhodne kritika, patria do obdobia prvých štyridsiatich rokov storočia (Joyce, Proust, Kafka, Faulkner, Woolfová); v druhej polovici storočia panuje zhoda vari iba na Garcíovi Márquezovi. Jeho majstrovské dielo *Sto rokov samoty*, vydané v roku 1967 – kniha, ktorá sa objavila na vrchole prechodu medzi modernistickým a postmoderným románom, je vari jediným dielom medzi rokmi 1950 a 2000, ktoré si našlo nadšených čitateľov doslova v každej krajine a kultúre sveta. V tomto zmysle a v oboch aspektoch: v jej téme – v širšom ako stret „tradície“ a „modernity“ – a v jej prijatí, nebude vari prehnané konštatovať, že ide o prvý vskutku „globálny“ román na svete.

Ale García Márquez je zriedkavým fenoménom aj v inom zmysle. Je to seriózny, ale aj populárny spisovateľ – ako Dickens, Hugo či Hemingway –, ktorý predáva milióny kníh a ktorého status celebrity dosahuje

parametre športovcov, hudobníkov alebo filmových hviezd. Keď dostal v roku 1982 Nobelovu cenu za literatúru, bol najpopulárnejší laureát modernej doby. V Latinskej Amerike – v regióne, ktorý sa navždy zmenil po tom, ako García Márquez vymyslel malú komunitu menom Macondo, ho všetci poznajú pod prezývkou Gabo a je pre nich niečo ako Charlie pre nemý film a Pelé pre futbal. Hoci patrí k štyrom či piatim najväčším osobnostiam 20. storočia svojho kontinentu, narodil sa v príslovečnom „mieste uprostred ničoho“, v mestečku so sotva desiatimi tisíckami zväčša negramotných obyvateľov, s nespevnenými cestami, bez kanalizácie menom Aracataca, čiže v „Maconde“, ktoré vyvoláva v ľuďoch na prvé pocity úsmev (možno preto, lebo ich pozornosť upúta zvuková podoba so slovom „abrakadabra“). Len veľmi málo známych spisovateľov z ktoréhokoľvek kúta zemegule pochádza z takých malomestských pomerov, navyše len málo z nich prežívalo svoju dobu, kultúrne i politicky, tak naplno a hlboko ako on.

García Márquez je dnes veľmi bohatý muž so siedmimi domami v luxusných štvrtiach v piatich krajinách. V posledných desaťročiach mohol požadovať (alebo obvykle odmietal) päťdesiatisíc dolárov za polhodinový rozhovor. Ak chcel, jeho články uverejnili ktoréhokoľvek noviny na svete a inkasoval za to značné sumy. Podobne ako u Shakespeara, tituly jeho kníh sa objavujú ako narážky v titulkoch časopisov po celej planéte („sto hodín samoty“, „kronika predčasne ohlásenej katastrofy“, „jeseň diktátora“, „láska v čase peňazí“). Takmer polovicu života musí znášať neuveriteľne vysoký status celebrity. Jeho priazeň a priateľstvo vyhľadávali bohatí, známi a mocní – François Mitterrand, Felipe González, Bill Clinton, väčšina posledných prezidentov Kolumbie a Mexika, nehladiac na množstvo iných celebrit. No napriek svojmu úchvatnému literárnemu a finančnému úspechu zostáva celý život mužom pokrokovej ľavice, obhajcom prospešných vecí a tvorcom pozitívnych projektov, vrátane založenia vplyvných žurnalistických a filmových inštitútov. Súčasne je už vyše tridsať rokov trvalým zdrojom kontroverzie a kritiky jeho blízke priateľstvo s ďalším politickým lídrom, Fidelom Castrom.

Pracoval som na tejto biografii sedemnášť rokov. (Keď som napísal vyše dvetisíc stránok a šesťtisíc poznámok, zrazu som si uvedomil, že tento projekt vlastne vôbec nemusím dokončiť. To, čo teraz ponúkam čitateľovi, je skrátaná verzia oveľa rozsiahlejšieho, takmer dokončeného životopisu, ktorý som mal – ak by mi to život dovolil – v úmysle vydať o pár rokov.

Ale potom som si uvedomil, že by som mal s touto gargantuovskou záležitosťou trochu počkať. Rozhodol som sa prepasírovať nazhromaždené zistenia a poznatky do kratšieho, relatívne kompaktného rozprávania, kým objekt tohto diela, muž po osemdesiatke, ešte stále žije a je schopný si to prečítať.) V protiklade k tomu, čo mi každý na začiatku tvrdil („Nikdy sa k nemu nedostaneš, a ak áno, tak nebude spolupracovať.“), zoznámil som sa s Garcíom Márquezom len pár mesiacov po začatí práce. A hoci práve nežiaril nadšením („Prečo chcete písať životopis? Životopisy znamenajú smrť.“), bol priateľský, pohostinný a tolerantný. Kedykoľvek sa ma spýtali, či je môj životopis autorizovaný, odpovedal som vždy rovnako: „Nie, nie je to autorizovaný životopis, je to tolerovaný životopis.“ A potom na moje zmätené prekvapenie a vďaka, sám García Márquez v roku 2006 pre svetovú tlač prehlásil, že som jeho „oficiálny“ životopisec. Zrejme som sa takto stal jeho jediným oficiálnym tolerovaným životopiscom! To je mimoriadne privilégium.

Ako je známe, vzťah medzi životopiscom a subjektom životopisu je komplikovaný. Ale ja som mal šťastie. Ako profesionálny novinár a spisovateľ, ktorý sám vo svojich románoch využíva životy tých, ktorých pozná, bol García Márquez prinajmenšom mimoriadne tolerantný. Keď som sa s ním prvýkrát stretol v roku 1990 v Havane, akceptoval môj návrh pod jednou podmienkou: „Len ma nenúťte urobiť tú robotu za vás.“ Myslím, že by teraz súhlasil, že som ho naozaj nenútil robiť svoju prácu, hoci mi vždy pomohol, keď som to naozaj potreboval. Kvôli tomuto životopisu som urobil takmer tristo rozhovorov, mnoho z nich s kľúčovými osobnosťami, ktoré už nie sú medzi nami. Ale som si istý, že taký Fidel Castro či Felipe González by medzi nimi zrejme neboli, nebyť toho, že im Gabo poslal signál, že je to v poriadku. Dúfam, že je to v poriadku aj teraz, keď možno číta moju knihu. Nikdy to medzi nami nebolo „od srdca k srdcu“, ako o tom nepochybne snívajú životopisci, pretože to považoval za „neslušné“. Aj tak sme však za tých sedemnást rokov strávili spolu v rôznych obdobiach a na rôznych miestach celý jeden mesiac, v súkromí, i na verejnosti. Som presvedčený, že len málo iných ľudí sa dozvedelo také veci, aké mi prezradil. Ani tak sa ma však nesnažil ovplyvňovať a vždy hovorieval s kombináciou etiky a cynizmu rodeného novinára: „Len píšete, čo vidíte; čokoľvek napíšete, to budem.“

Tento životopis bol síce rešeršovaný v španielčine, všetky diela prečítané v španielčine a v španielčine boli vedené i všetky rozhovory, aj tak je

však kniha napísaná v angličtine (španielsky preklad vyjde v roku 2009). Nedá sa teda nepoznamenať, že obvyklejším postupom pri písaní životopisu – najmä ak ide o prvý kompletný – je, aby ho napísal spoluobčan, ktorý pozná nielen krajinu, ale aj subjekt sám, a ktorý rozumie aj najjemnejším nuansám akejkoľvek komunikácie. Toto nie je môj prípad – odhliadnuc od toho, že García Márquez je medzinárodnou postavou, nielen svetoznáмым Kolumbijčanom. Ale ako si raz on sám, možno nie celkom úprimne, vzdychol, keď niekto v rozhovore spomenul moje meno: „Och áno, ale ja si myslím, že každý spisovateľ so sebaúctou by mal mať anglického životopisca.“ Podozrievam ho však, že mojou jedinou hodnotou v jeho očiach bola iba moja celoživotná láska a primknutosť ku kontinentu, na ktorom sa narodil.

Nebolo ľahké nájsť si cestu medzi množstvom verzií, ktoré García Márquez poskytol k takmer všetkým dôležitým momentom vo svojom živote. Ako Mark Twain, ku ktorému ho možno výstižne prirovnať, má rád dobrý žart, nehovoriac o povedačkách, má rád uspokojivo poprepletaný príbeh, najmä ak sa týka základných udalostí v jeho vlastnom živote; a zároveň je hravý, antiakademický a vášnivo uprednostňuje mystifikáciu a zemité huncútstvo, ak treba zmiasť novinárov. On sám to nazýva *mamagallismo* (o tom viac neskôr; pre túto chvíľu to diskkrétne preložíme ako „robenie psiny“). Aj keď si človek môže byť istý, že ktorákoľvek časť anekdoty je založená na niečom, čo sa „naozaj stalo“, nemôže si to vtesnať do jednej formičky, pretože zistí, že väčšinu svetoznámych príbehov zo svojho života vyrozprával v rôznych verziách a vo všetkých bolo prinajmenšom zrnko pravdy. S touto mýtomániou, ktorou som sa radostne nakazil (teda vo svojom vlastnom živote, dúfam, že nie v tejto knihe), mám osobnú skúsenosť. Rodina Garcíu Márqueza bola zakaždým ohromená mojou uvzatosťou a ochotou vrhnúť sa do takého výskumu, do akého by sa pustili iba blázni a Angličania. Aj keď som zistil, že nie je možné vyplieť všetky mýty, ktoré García Márquez sám rozosieva, očividne on sám verí, že som – na dôkaz svojej mánie – raz strávil celú noc v daždi na lavičke v Aracatake, aby som „nasiakol atmosférou“ mesta, kde sa môj hrdina narodil.

Po toľkých rokoch ťažko uveriť, že kniha napokon vznikla a teraz píšem jej predslov. Mnoho vyhorených životopiscov – a mnoho oveľa osvietenejších, než ja – dospelo k presvedčeniu, že čas a úsilie, ktoré do takejto práce investovali, nestoja ani za fajku dymu, a že iba blázni a poblúdení sa púšťajú do takéhoto diela, vedení vari iba možnosťou ocitnúť sa a identifikovať sa

so spoločnosťou veľkých, dobrých či aspoň slávnych. Aj ja mám nutkanie súhlasiť s týmto záverom; ale ak existuje nejaká téma, hodná investovania takmer štvrtiny vlastného života, tak je to nepochybne mimoriadny život a kariéra Gabriela Garcíu Márqueza.

Gerald Martin, júl 2008

PROLÓG

Tajomné korene

V jedno horúce, dusivé ráno začiatkom 30. rokov 20. storočia cestovala tropickým pobrežím severnej Kolumbie mladá žena. Pozerala sa z okna vlaku spoločnosti United Fruit Company na priľahlé banánové plantáže, ktoré sa rad za radom mihotali zo slnka do tieňa. Preplavila sa nočným parníkom v oblaku komárov cez Ciénagský močiar z karibského prístavu Barranquilla a teraz cestovala Banánovou zónou do malého vnútrozemského mestečka menom Aracataca, v ktorom pred niekoľkými rokmi zanechala u starnúcich rodičov svoje prvorodené dieťa, syna Gabriela. Luisa Santiaga Márquezová Iguarán de Garcíová odvtedy porodila ešte tri ďalšie deti. Toto bola jej prvá cesta do Aracataky odvtedy, ako ju manžel Gabriel Eligio García odviezol žiť do Barranquilly, zanechajúc malého Gabita v starostlivosti Tranquiliny Iguaránovej Cotes de Márquezovej a plukovníka Nicolása Márqueza Mejíu, starých rodičov z matkinej strany. Plukovník Márquez bol veteránom drsnej Tisícďnovej vojny z prelomu storočí, celoživotným prívržencom Kolumbijskej liberálnej strany, ako aj pokladníkom mestskej radnice v Aratacake.

Plukovník a doña Tranquilina rázne odmietali vzťah medzi Luisou Santiagou s pekným Garcíom. Nebol to iba chudobný muž, outsider, ale aj nemanželský miešanec. A čo bolo vari najhoršie zo všetkého, bol to vášnivý prívrženec odpadlickej Konzervatívnej strany. Pracoval sotva pár dní ako telegrafista v Aratacake, keď mu Luisa padla do oka. Bola to jedna z najžiadanejších mladých žien v meste. Rodičia ju síce na väčšinu roka poslali k príbuzným, aby jej divoké poblúznenie zo zvodného prišelca vyhnali z hlavy, no márne. Čo sa týkalo samotného Garcíu, ak dúfal, že si svadbou s plukovníkovou dcérou polepší, sklamal sa. Keď sa mu napokon

predsa podarilo zorganizovať svadbu v regionálnom hlavnom meste Santa Marta, nevestini rodičia sa jej odmietli zúčastniť. A k tomu prišiel o miesto v Aracatake.

O čom asi Luisa premýšľala, keď sa pozerala z okna vlaku? Možno zabudla na to, akou nepríjemnou bude táto cesta. Premýšľala o dome, v ktorom prežila svoje detstvo a mladosť? Ako ju tam príjmu? Jej rodičia. Jej tety. Tak dlho nevidela svoje dve deti: staršieho Gabita a jeho mladšiu sestru Margaritu, ktorá tiež žila u starých rodičov. Keď vlak prechádzal malou banánovou plantážou zvanou Macondo, zapískal. Luisa si ju pamätala z detstva. O pár minút sa vynorila Aracataca. V tieni stanice na Luisu čakal jej otec plukovník... Ako ju privíta?

Nikto nevie, čo jej vtedy povedal. Ale my vieme, čo sa stalo potom.¹ Vo veľkom starom plukovníkovom dome medzitým ženy pripravovali malého Gabita na chvíľu, na ktorú nemal nikdy zabudnúť: „Už je tu, tvoja matka prišla, Gabito. Už je tu. Tvoja matka. Počuješ písať vlak?“ Z neďalekej stanice sa znovu ozvalo zapískanie.

Gabito neskôr povie, že na matku nemá žiadne spomienky. Opustila ho skôr, než si niečo mohol pamätať. Ak mala mať pre neho nejaký význam, tak to bola jej náhla neprítomnosť, ktorú mu starí rodičia nikdy poriadne nevysvetlili, úzkosť, že niečo nie je v poriadku. Samozrejme, že s ním. Kde je starý otec? Starý otec povedal vždy všetko na rovinu. Ale teraz bol starý otec preč.

Potom Gabito počul, ako prišli k druhému koncu domu. Jedna z jeho tiet ho chytila za ruku. Všetko bolo ako v sne. „Tvoja mama je tu,“ povedala mu. Tak teda šiel a o chvíľu uvidel ženu, ktorú nepoznal. Sedela na druhom konci izby, chrbtom k privretému oknu. Bola to pekná dáma v slamenom klobúku a dlhých voľných šatách s rukávmi po zápästia. Ťažko dýchala v poludňajšej pálave. Chlapec bol plný zvláštneho zmätku, pretože to síce bola dáma, na ktorú mu bolo milé sa pozeráť, ale zároveň si uvedomoval, že ju nechce mať rád takým spôsobom, ako mu povedali, že sa miluje matka. Lebo tú človek nemiluje ako starkého so starkou. Ani ako miluje tety.

Dáma povedala: „Vari nevystíkaš svoju matku?“ Potom si ho pritiahla k sebe a objala ho. Voňala tak, že na to nikdy nezabudne. Nemal ani rok, keď ho matka opustila. Teraz mal takmer sedem. Až teraz, pri jej návrate, to pochopil: matka ho opustila. A Gabito sa cez to nikdy nedostane – prinajmenšom preto, lebo nikdy nedokáže čeliť tomu, čo pri tom cítil. A potom ho krátko nato matka znovu opustí.

Luisa Santiaga, plukovníkova zatúlaná dcéra, matka malého Gabita, sa narodila 25. júla 1905 v mestečku Barrancas, ležiacom medzi divokou oblasťou Guajira a hornatou provinciou Padilla, východne od Sierry Nevady. V čase Luisinho narodenia bol jej otec príslušníkom porazenej armády Liberálnej strany, rozprášanей konzervatívami počas kolumbijskej veľkej občianskej vojny, zvanej Tisícďňová (1899 – 1902).

Nicolás Ricardo Márquez Mejía, starý otec Gabriela Garcíu Márqueza, sa narodil 7. februára 1864 v Riohachi v oblasti Guajira, vyprahnutom, slanom, prašnom meste na severe kolumbijského atlantického pobrežia, miniatúrnom hlavnom meste najdivokejšej oblasti, domove horkokrvných Indiánov kmeňa Guajiro a útočisku pašerákov a pokútnych obchodníkov od koloniálnych čias až dodnes. O Márquezovom živote v mladosti sa toho veľa nevie, s výnimkou toho, že mal iba základné vzdelanie a na istý čas ho poslali so sesternicou Franciscou Cimodoseou Mejíovou na západ do mesta Carmen de Bolívar, ležiaceho južne od majestátneho koloniálneho mesta Cartagena. Obe deti vychovala Nicolásova stará matka z matkinej strany Josefa Francisca Vidalová. Neskôr, keď sa Nicolás po niekoľkých rokoch vráti z túlačiek po celej pobrežnej oblasti, sa Francisca pripojí k jeho rodine a zostane pod jeho strechou až do konca života. Nicolás žil istý čas v meste Camarones na guajirskom pobreží asi pätnásť míľ od Riohache. Legenda tvrdí, že bol predčasne vyspelým účastníkom jednej či viacerých občianskych vojen, ktorými bol pravidelne prešpikovaný život Kolumbie v 19. storočí. Keď sa ako sedemnásťročný vrátil do Riohache, stal sa pod dohľadom svojho otca Nicolása del Carmen Márqueza Hernández a striebrotepcom. Bolo to tradičné rodinné remeslo. Nicolás ukončil základné vzdelanie, ale jeho remeselnícka rodina si nemohla dovoliť platiť mu vzdelanie aj ďalej.

Nicolás Márquez sa však činil aj inak: dva roky po návrate do Guajiry sa mladučký ľahťikársky tulák stal otcom dvoch nemanželských synov, nazývaných v Kolumbii „prírodní“. José María sa narodil v roku 1882 a Carlos Alberto v roku 1884.² Ich matkou bola excentrická riohachská stará dievka menom Altagracia Valdeblánquezová s väzbou na vplyvnú konzervatívnu rodinu, a ktorá bola od Nicolása oveľa staršia. Nevieme, prečo si ju Nicolás nezobral. Obaja synovia dostali matkino priezvisko; obaja boli vychovaní ako tvrdí katolíci a konzervatívci, a to napriek

Nicolásomvu vášnivému liberalizmu. Až donedávna bolo v Kolumbii zvykom, že deti prijímali politickú inklináciu svojich rodičov. Lenže chlapcov nevychovával Nicolás, ale rodina ich matky; a obaja budú neskôr v Tisícďnovej vojne bojovať proti liberálom, teda aj proti svojmu otcovi.

Sotva rok po narodení Carlosa Alberta sa Nicolás ako dvadsaťjedenročný oženil s dievčaťom vo svojom veku. Volala sa Tranquilina Iguaránová Cotesová a narodila sa 5. júla 1863 v Riohachi. Hoci bola nemanželským dieťaťom, nosila mená dvoch popredných konzervatívnych rodín v oblasti. Obaja, Nicolás i Tranquilina, boli očividne potomkami bielych európskych rodín. A hoci bol Nicolás nepolepšiteľným sukničkárom, ktorý sa zaplietal so ženami bez ohľadu na rasu a farbu pleti, základná hierarchia od svetlej po tmavú bude implicitne i explicitne rešpektovaná vo všetkých ich činoch doma i na ulici. A mnoho vecí radšej nikdy nevytiahnu na denné svetlo.

Začnime sa teda predierať dozadu temnými genealogickými labyrintmi, ktoré tak dôverne poznajú čitatelia najznámejšieho románu Gabriela Garcíu Márqueza *Sto rokov samoty*. V tejto knihe ide autor svojou cestou a čitateľom vôbec nepomáha pripomínaním detailov rodinných vzťahov: obvykle sú dané iba krstné mená a tie sa potom obsesívne opakujú po celé generácie. Tak sa z tejto časti knihy stáva pre čitateľa nevyslovená výzva, čím však nepochybne evokuje zmätok a neistotu samého autora ako dieťaťa, keď sa pokúšal nájsť zmysel poprepletanej historickej siete rodinných tradícií.

Taký Nicolás: narodil sa síce ako legitímne dieťa, no nevychovávali ho rodičia, ale stará matka. Isteže, v spoločenstve ľudí z mestečka na hranici, kde sa rozvetvená rodina považovala za koncept bezpečia, nešlo o nič neobvyklé. Ako vieme, ani nie dvadsaťročný splodil dvoch nemanželských synov. Ani na tom nebolo nič neobvyklého. Hneď na to sa oženil s Tranquilinou, ktorá, podobne ako Altagracia, bola ženou z vyššej vrstvy než on sám. Ale aby to bolo v rovnováhe, aj ona bola nemanželským dieťaťom. Ba čo viac, bola súčasne aj jeho prvou sesternicou; aj toto bolo v Kolumbii bežné a dodnes zostáva v Latinskej Amerike bežnejším než v iných častiach sveta. Hoci, isteže, podobne ako nemanželský pôvod, stále si nesie svoju stigmú. Pár mal totiž spoločnú starú mamu Juanitu Hernándezovú, ktorá prišla do Kolumbie zo Španielska v 20. rokoch 19. storočia. Nicolás bol potomkom jej pôvodného, legitímneho vzťahu, kým Tranquilina pochádzala z jej druhého, nemanželského vzťahu

po ovdovení s riohachským kreolom menom Blas Iguarán, ktorý bol od nej o desať rokov mladší. Len o dve generácie neskôr sa jej vnuk a vnučka Nicolás Márquez Mejía a Tranquilina Iguaránová Cotesová, teda priami príbuzní, zobrali v Riohachi. Aj keď mali obaja rôzne priezviská, faktom bolo, že jeho otec a jej matka boli obaja deťmi dobrodružnej Juanity, aj keď od rôznych otcov. Takýto hriešny vzťah mohol priniesť prekliatie, alebo horšie – ako sa v *Sto rokoch samoty* obávajú členovia Buendíovskej rodiny – dieťa s prasačím chvostom na konci rodinnej línie!

Prirodzene, príznak incestu, ktorý zatienuje manželstvo Nicolása a Tranquiliny, nevyhnutne rastie a dodáva konceptu nemanželskosti ďalší, oveľa temnejší rozmer. Neskôr po svadbe Nicolás splodí tucty ďalších nemanželských detí. Pritom je stále príslušníkom prísnej katolíckej spoločnosti, so všetkou jej tradičnou hierarchiou a snobskosťou, kde na najnižšej priečke stoja čierni a Indiáni (ku ktorým sa, samozrejme, žiadna ctihodná rodina nechce priznať, a to napriek faktu, že v takmer každej kolumbijskej rodine, vrátane tých najrešpektovanejších, podobné vzťahy existovali). Táto chaotická zmes rasy a triedy, s toľkými možnosťami vzniku nelegitimity, ale iba s jednou priamou a úzkou cestičkou ku skutočnému rešpektu, je presne ten svet, v ktorom bude o mnoho neskôr vyrastať mladučký García Márquez – svet, ktorého poprepletanosť a pokrytectvo bude zdieľať.

Čoskoro po svadbe Nicolás Márquez opustil tehotnú Tranquilinu Iguaránovú – z patriarchálneho hľadiska to bol najistejší spôsob ako zanechať ženu samú – a strávil pár mesiacov v Paname, ktorá bola v tom čase súčasťou Kolumbie. Pracoval u svojho strýka Josého Maríu Mejíu Vidala. Tam splodí ďalšie nemanželské dieťa, Maríu Gregoriu Ruizovú, so ženou, ktorá bola asi pravou láskou jeho života, krásnou Isabelou Ruizovou. Krátko po narodení svojho prvého legitímneho syna Juana de Diosu v roku 1886 sa však vracia do Guajiry.³ Potom majú Nicolás s Tranquilinou ďalšie dve legitímne deti: Margaritu, narodenú v roku 1889, a Luisu Santiagu, narodenú v Barrancase v júli 1905, aj keď ona sama bude takmer do konca života tvrdiť, že sa narodila v Riohachi. Zrejme, ako sa ukáže neskôr, si myslela, že má čo skrývať. Aj ona sa vydá za manžela z nelegitímneho vzťahu, hoci napokon porodí legitímneho syna menom Gabriel José García Márquez. Nečudo, že v diele Gabriela Garcíu Márqueza je toľko obsesie z nemanželských vzťahov, aj keď v humornej podobe.

Nicolásových sedemnást nelegitímnych detí nepadne strašnou smrťou v občianskej vojne, ako o tom bude neskôr fantazírovať vo svojom

románe najobľúbenejší plukovníkov vnuk.⁴ Napríklad Sara Noriegová bola „prírodným“ dieťaťom Nicolása a Pachy Noriegovovej. Nazývali ju aj la Pacha Noriegová. Vydala sa za Gregoria Bonillu a žila vo Fundacióne, ležiacom jednu zastávku od Aracataky. V roku 1993 bola jej vnučka Elida Noriegová, ktorú som stretol v Barrancase, jedinou osobou v meste, čo ešte vlastnila malú zlatú ryбку, ktoré nosieval Nicolás Márquez ako ozdobu. Ana Ríosová, dcéra Arsenie Carrillovej, ktorá si v roku 1917 zobrala Nicolásovho synovca a blízka priateľka Eugenia Riosa (ktorý bol sám blízkym príbuzným Francisky Cimodosei Mejíovej, ktorá tiež žila u Nicolása), tvrdila, že Sara sa veľmi podobala na Luisu, „pokožka ako lupeň kvetu s strašne sladká“;⁵ a zomrela okolo roku 1988. Esteban Carrillo a Elvira Carrillová boli nemanželskými dvojčkami Sary Manuely Carrillovej; Elvira, Gabitova milovaná „teta Pa“, sa po živote s Nicolásom v Aratacake ku koncu života presťahovala do Cartageny, kde sa o ňu jej oveľa mladšia nevlastná sestra Luisa Santiaga „postará a pomôže jej zomrieť“, ako sa vyjadrila Ana Ríosová. Nicolás Gómez bol synom Amelie Gómezovej. Ako tvrdí informátor Urbano Solano, podobne ako Sara Noriegová, aj on žil vo Fundacióne.

Nicolásov najstarší nemanželský syn José María Valdeblánquez sa stal najúspešnejším zo všetkých jeho detí. Bol to vojnový hrdina, politik a historik. Oženil sa s Manuelou Moreauovou ako veľmi mladý muž a mal syna a päť dcér. Syn jednej z nich, Margot, je José Luis Díaz-Granados, ďalší spisovateľ.⁶

Nicolás Márquez sa presťahoval z Riohache, vyprahnutého mesta na pobreží, do Barrancasu dávno predtým, než sa stal plukovníkom. Jeho ambíciou bolo stať sa statkárom. Zem na kopcoch v okolí Barrancasu bola jednak lacnejšia, jednak úrodnejšia. (García Márquez, nie vždy spoľahlivý v týchto veciach, tvrdí, že tam kúsok zeme Nicolásovi zanechal jeho otec.) Čoskoro si kúpil od priateľa farmu na mieste zvanom El Potrero, ležiacu na svahoch Sierry. Farma sa volala El Guásimo a pomenovali ju po miestnom ovocnom strome. Márquez tu začal pestovať cukrovú trstinu, z ktorej podomácky páľil tuhý rum zvaný *chirrinche* – údajne predával túto pálenku aj nelegálne, napokon, ako väčšina okolitých farmárov. Neskôr si kúpil bližšie k mestu pri rieke Ranchería ďalšiu farmu. Nazval ju El Istmo (Úžina), pretože sa k nej z ktorejkoľvek strany dalo dostať iba prebrodením rieky. Pestoval tam tabak, kukuricu, cukrovú trstinu, fazuľu, juku, kávu a banány. Farmu je možné navštíviť i dnes, aj

keď je napoly opustená, budovy sú pováľané a kde-čo už odtiaľ pomizlo. Ale dosiaľ tam ako ošarpaná rodinná štandarda stojí starý mangovník, a vôbec celá tropická krajina v okolí je predchnutá melanchóliou a nostalgiou. Možno je to však iba v živej predstavivosti návštevníka, pretože ten vie, že plukovník Márquez opustil Barrancas v opare, ktorý akoby dodnes visel nad celou komunitou. Avšak dávno predtým, než sa to stane, zatieni plukovníkovu usadnutú existenciu vojna.

O ranom živote otca Gabriela Garcíu Márqueza sa to ho vie ešte menej než o živote jeho starého otca. Gabriel Eligio García sa narodil v Sincé v kraji Bolívar 1. decembra 1901, ďaleko za veľkým močiarom, dokonca až za riekou Magdalena, počas veľkej občianskej vojny, v ktorej sa Nicolás Márquez tak aktívne vyznamenal. Garciov prastarý otec, ktorý sa pravdepodobne volal Pedro García Gordón, sa údajne narodil začiatkom 19. storočia v Madride. Nevieme, ako sa García Gordón ocitol v Novej Granade, alebo s kým sa oženil, ale v roku 1834 už mal v meste Caimito v kraji Bolívar (dnešný kraj Sucre) syna menom Aminadab García. Podľa Ligie Garciovej Márquezovej, sa Aminadab „oženil“ s tromi rôznymi ženami a mal s nimi tri deti. Potom „ovdovel“ a spoznal sa s Maríou de los Ángeles Paterninovou Bustamantovou, ktorá sa narodila v roku 1855 v Sinceleju. Bola od neho o dvadsaťjeden rokov mladšia a mali tri ďalšie deti: Eliécera, Jaimeho a Argemiru. Aj keď neboli zosobášení, Aminadab uznával tieto deti ako vlastné a dal im svoje meno. Dievčatko menom Argemira Garciová Paterninová sa narodilo v septembri 1887 v Caimite, teda v otcovom rodisku. Ako štrnásťročná sa stala matkou Gabriela Eligia Garcíu a je teda starou matkou spisovateľa Gabriela Garcíu Márqueza z otcovej strany⁷.

Argemira strávila väčšinu života v dobytkárskom mestečku Sincé. Bola tým, čo sa v hispánskej kultúre nazýva „ženou z ľudu“. Bola vysoká, vystretá a šlachovitá. Nikdy sa nevydala. Mala však vzťah s množstvom mužov, a trom z nich – jeden z nich sa volal Bejarano⁸, porodila sedem nelegitímnych detí. Jej prvým milencom bol však Gabriel Martínez Garrido, v tej dobe učiteľ, hoci bol po priamej línii dedičom konzervatívnych statkárov; bol to excentrik až za hranicu znesiteľnosti, ktorý rozhajdákľal takmer celé svoje dedičstvo.⁹ Mal dvadsaťsedem rokov, keď zviedol vtedy trinásťročnú Argemiru. Žiaľ, Gabriel Martínez Garrido bol už vtedy ženatý s Rosou Mesovou, narodenou v Sincé podobne ako jej manžel: mali spolu päť legitímnych detí, ale ani jedno menom Gabriel.

Takže budúci otec Gabriela Garcíu Márqueza bol po celý život známy ako Gabriel Eligio García a nie ako Gabriel Eligio Martínez García. Ktokoľvek, kto sa staral o takéto veci, dospel napokon k názoru, že bol nelegitímny. Napriek tomu sa Gabrielovi Eligiovi podarilo koncom 20. rokov prekonať tieto nevýhody. Podobne ako získal Nicolás Márquez za svoje zásluhy vo vojne významnú hodnosť „plukovníka“, aj Gabriel Eligio ako amatérsky homeopat začal pridávať ku svojmu menu titul „doktor“. Plukovník Márquez a doktor García.

ČASŤ PRVÁ

DOMOV: KOLUMBIA

1899 – 1955

I.

O plukovníkoch a stratených prípadoch

1899 – 1927

Aj päťsto rokov po zakopnutí Európanov o Latinskú Ameriku je tento svetadiel pre svojich obyvateľov akoby sklamaním. Akoby bol jeho osud fixovaný na „veľkého kapitána“ Kolumba, ktorý kontinent objavil vlastne náhodou, nesprávne ho nazval Indiou, aby potom začiatkom 16. storočia zomrel zatrpknutý a rozčarovaný. Alebo na „veľkého osloboditeľa“ Simóna Bolívara, ktorý začiatkom 19. storočia skoncoval so španielskou koloniálnou nadvládou, no zomrel zdesený nejednotnosťou nových nezávislých krajín a s trpkou myšlienkou, že „robiť revolúciu je ako orať more“. Dávno potom spečatí osud Ernesta „Che“ Guevaru, najromantickejšej revolučnej ikony 20. storočia, ktorý zomrel martýrskou smrťou v Bolívii v roku 1957, myšlienku, že Latinská Amerika ako doposiaľ nespoznaný kontinent, ešte stále zem zaslúbená, je súčasne kolískou grandióznych snov a katastrofálnych prehier.¹

Dávno predtým, než meno Guevara obletelo planétu, v malom kolumbijskom mestečku, ktorého dejiny začiatkom 20. storočia na krátky čas osvetlilo rozhodnutie bostonskej spoločnosti United Fruit Company pestovať v jeho okolí banány, počúval malý chlapec historky svojho starého otca o vojne, čo trvala tisíc dní, následkom ktorých aj on sám pociťoval trpkú samotu porazených, príbehy o hrdinských činoch dávnych čias, tajomných hrdinoch a zloduchoch, historky, ktoré dieťa naučili, že spravodlivosť nie je prirodzenou súčasťou ich života, že právo v pozemskom kráľovstve nie vždy víťazí, a ideály, ktoré naplňali srdcia a mysle mnohých mužov a žien, môžu byť porazené, ba dokonca môžu celkom zmiznúť z povrchu zemskeho. Ak, pravda, nepretrvávajú v spomienkach tých, ktorí prežili, aby o tom mohli rozprávať vlastné príbehy.

Koncom 19. storočia, sedemdesiat rokov po osamostatnení od Španielska, žilo v Kolumbijskej republike menej než päť miliónov obyvateľov, kontrolovaných zhruba trojtisícovou elitou majiteľov rozľahlých haciend. Väčšina týchto ľudí boli politici alebo obchodníci, mnohí právnici, spisovatelia či vzdelanci – aj z tohto dôvodu sa hlavné mesto krajiny, Bogota, nazývalo „Aténami Južnej Ameriky“. Tisícďňová vojna bola posledným, ale najničivejším konfliktom spomedzi vyše dvadsiatich národných či lokálnych vojen medzi liberálmi a konzervatívami, centralistami a federalistami, buržoáziou a statkármi, hlavným mestom a regiónmi. Kým vo väčšine iných krajín v 19. storočí v historickom boji postupne získavali prevahu liberáli, prípadne ich ekvivalent, v Kolumbii až do roku 1930 dominovali konzervatívci. Po liberálnom medziobdobí v rokoch 1930 až 1946 sa v polovici 50. rokov znovu dostali k moci a zostávajú pri nej až do dnešných dní. Kolumbia je na konci 20. storočia vlastne jedinou krajinou, kde sa boj vo všeobecných voľbách odohráva medzi tradičnou Liberálnou stranou a tradičnou Konzervatívnou stranou, a kde nemajú ostatné strany trvalo pevné miesto.² Toto sa mení až posledných desať rokov.

Aj keď išlo o „Tisícďňovú vojnu“, konflikt sa v podstate skončil skôr, než sa začal. Konzervatívna vláda mala k dispozícii rozsiahle zdroje, kým liberáli záviseli na milostivých vrtochoch svojho inšpiratívneho, no nekompetentného vodcu Rafaela Uribeho Uribeho. Vojna sa však aj tak vliekla takmer tri roky, bola čoraz krutejšia, zarputilejšia a súčasne bezvýchodiskovejšia. Od októbra 1900 ani jedna strana nebrala zajatcov: vyhlásili „vojnu na smrť“, ktorej temné dôsledky prijímali obyvatelia krajiny s pokojom. Keď sa v novembri 1902 všetko skončilo, krajina bola zdevastovaná a chudobná, navždy prišla o provinciu Panama, a bolo zavraždených takmer stotisíc Kolumbijčanov. Mnoho desaťročí potom sa krajina zmietala v rodinných vojnách a vendetách. Tým sa z Kolumbie stala zvláštna krajina, kde sa dve hlavné strany, ktoré boli takmer dve storočia ostentatívnymi nezmieriteľnými nepriateľmi, takticky spájali, aby si ľud nikdy nemohol zvoliť svojich skutočných zástupcov. Ani v jednej z krajín Latinskej Ameriky nebolo tak málo pučov alebo diktatúr v 20. storočí ako v Kolumbii, avšak kolumbijský ľud napriek tomu zaplatil za zdanie inštitucionálnej stability ohromujúco vysokú cenu.

Tisícďňová vojna síce zúrila naprieč krajinou, ale jej stredobod sa postupne preniesol na sever do oblastí na pobreží Atlantiku. Liberálni rebeli tým síce nikdy vážne neohrozili sídlo vlády v Bogote, ale na druhej strane

museli postupovať pobrežnými únikovými cestami, ktoré ich vodcovia často využívali, hľadajúc útočisko v sympatizujúcich susedných krajinách alebo v Spojených štátoch, kde sa snažili zhromažďovať prostriedky na nákup zbraní na ďalšie kolo nájazdov. V tej dobe pozostávala pobrežná tretina krajiny, známa ako *la Costa* („Pobrežie“) a jej obyvatelia ako *costeños* (obyvatelia pobrežia), z dvoch veľkých krajov: kraja Bolívar na západe, ktorého sídlom bol prístav Cartagena, a kraja Magdalena na východe, ktorého sídlom bol prístav Santa Marta, ležiaci pod svahmi majestátnej Sierry Nevady. Dve veľké mestá na oboch stranách Sierry Nevady – Santa Marta na západe a Riohacha na východe – ako aj všetky mestá v Sierrae – Ciénaga, Aracataca, Valledupar, Villanueva, San Juan, Fonseca a Barrancas – prechádzali počas vojny z rúk do rúk, čo ponúkalo priestor na výpady Nicolása Márqueza a jeho dvoch starších nelegitímnych synov Josého Maríu Vadeblánqueza a Carlosa Alberta Valdeblánqueza.

Niekedy začiatkom 90. rokov 19. storočia sa Nicolás Márquez a Tranquilina Iguaránová presťahovali so svojimi dvomi deťmi Juanom de Diosom a Margaritou do malého mestečka Barrancas v kolumbijskej Guajire, kde si v Calle del Totumo, pár krokov od námestia, prenajali dom. Ten dom tam dodnes stojí. Señor Márquez si otvoril klenotníctvo, kde vyrábal a predával vlastné výtvory – náhrdelníky, prstene, náramky, retiazky a svoju špecialitu, malé zlaté rybky. Obchod mu očividne prekvital, vďaka čomu sa stal rešpektovaným členom miestnej komunity. Jeho učňom a neskôr aj partnerom bol mladík menom Eugenio Ríos, takmer jeho adoptívny syn, s ktorým už spolupracoval v Riohachi a ktorého si priviezol z El Carmen de Bolívar. Ríos bol nevlastným bratom Nicolásovej sester-nice Francisky Cimodosey Mejíovej, s ktorou Nicolás vyrastal v El Carmen, a ktorú neskôr prichýlil u seba v Aracatake. Keď po rokoch frustrácií a zatrpknutosti zo strany liberálov vypukla Tisícďňová vojna, Nicolás Márquez mal tridsaťpäť rokov a bol trochu starý na dobrodružstvá. Okrem toho viedol pohodlný, produktívny a príjemný život v Barrancase. Mal sa vlastne starať iba o svoj prosperujúci majetok. On sa však pridol k Uribe Uribeho armáde a bojoval v provinciách Guajira, Padilla a Magdalena, pričom existujú dôkazy, že bojoval srdnatejšie a dlhšie než mnohí iní. Nepochybne bol do toho namočený od samého začiatku, veď bol ako *comandante* príslušníkom liberálnej armády, ktorá okupovala jeho rodné mesto Riohachu, pričom bol zainteresovaný aj na ukončení konfliktu v októbri 1902.

Koncom augusta 1902 postupovala nedávno posilnená liberálna armáda, teraz pod velením Uribeho Uribeho, ktorý sa pred časom – ako bolo uňho zvykom – znovu neočakávane objavil, smerom na západ okolo Sierry z Riohache do malej dediny Aracataca, dávno známej ako bašta liberálov. Dorazila 5. septembra. Uribe Uribe tam viedol dvojdnové rokovanie s generálmi Clodomirom Castillom a Juanom Rosariom Duránom, ako aj s inými dôstojníkmi, vrátane Nicolása Márqueza. A práve tu, v Aracatake, urobili osudné rozhodnutie vybojovať ešte jednu bitku pri Ciénage, ktorá však znamenala katastrofálnu porážku.

Uribe dorazil do Ciénagy skoro ráno 14. októbra 1902. Bitka sa začala vyvíjať v neprospech liberálov od chvíle, keď ich pozície začala ostreľovať z mora vládna bojová loď. Uribeho zostrelili z mulice a niekoľko guliek, ktoré mu prederavili sako, mu len zázrakom nezasiahli telo (nie po prvý raz). Na základe toho prehlásil, priam ako by to urobil Márquezov plukovník Aureliano Buendía: „Koľko si títo prekliati Góti myslia, že mám uniforiem na prezlečenie?!“ (Gótmí prezývali liberáli konzervatívcov.) Mladučký syn Nicolása Márqueza Carlos Alberto zomrel smrťou hrdinu; jeho starší brat José María, štvrtý v hierarchii veliteľov Carazúaskej divízie konzervatívnej armády, prežil.

O dva dni neskôr, otrasený správou o smrti Carlosa Alberta, dorazil José María z Ciénagy do tábora porazených liberálov, kde si jeho otec, ako aj mnohí ďalší, hojili rany. José María prinášal od konzervatívcov mierovú ponuku. Keď prišiel k prvým stanom porazených liberálov, zastúpil mu cestu ich predvoj a potom ho s páskou na očiach predviedli pred Uribeho Uribeho, aby mu predniesol návrhy konzervatívcov. Nikdy sa nedozvieme, čo sa pri tejto historickej príležitosti odohralo medzi devätnásťročným nelegitímnym synom a jeho rebelujúcim otcom, navyše pre oboch zatienenou smrťou mladšieho syna a brata. Uribe Uribe prebral návrh konzervatívcov s veliteľmi svojho vojska. Rozhodli sa ho prijať. Mladý posol odcvával späť do Ciénagy. Neskoro v noci dorazil na miestu železničnú stanicu, kde ho vítal nadšený dav, ktorý ho odniesol na pleciach, aby odovzdal skvelú správu. O desať dní, 24. októbra 1902, sa vodcovia konzervatívcov a Uribe Uribe stretli v sprievode členov svojich štábov na banánovej plantáži menom Neerlandia neďaleko Ciénagy, aby podpísali mierovú zmluvu. Bol to len o niečo viac ako figový list, ktorý mal zahaliť trpkú pravdu: liberáli utrpeli katastrofálnu porážku.

Koncom roka 1902 sa Nicolás Márquez so svojou ženou Tranquilinou vrátili k pokojnému životu do Barrancase. V roku 1905 sa narodilo ich tretie dieťa, Luisa Santiaga. Zdalo sa, že sa veci vracajú do zabehaných koľají.³ Ale v roku 1908 sa Nicolás zaplietol do násilnej potýčky, ktorá navždy zmenila osud jeho rodiny a prinútila ho opustiť Barrancas. Keď som sa koncom roka 1993, osemdesiatpäť rokov po tejto príhode, prechádzal po meste, každý tú historku poznal. Žiaľ, každý mal vlastnú verziu. Nikto však nespochybňoval nasledujúce fakty: okolo piatej popoludní daždivého pondelka 19. októbra 1908, v posledný deň týždňového festivalu Panny Pilar, keď procesia s jej sochou smerovala ku kostolu len pár ulíc odtiaľ, plukovník Nicolás Márquez, rešpektovaný miestny politik, statkár, striebropec a rodinne založený muž, štyridsiatnik, zastrelil mladého muža menom Medardo, synovca svojho priateľa a vojenského veliteľa generála Francisca Romera. Avšak nikto nepopiera, že Nicolás bol sukníčkár, či presnejšie záletník. Pre čitateľov z iných končín sveta bude táto črta možno v protiklade s jeho imidžom dôstojného muža s dobrou povestou u svojich susedov, no v tunajšej spoločnosti jestvujú minimálne dva druhy „dobrej povesti“, ktorú si muži cenia: jednou je jeho „dobrá povest“ v konvenčnom zmysle, zmiešaná so strachom, ktorý daný muž dokáže vyvolať; druhou je jeho reputácia ako „Dona Juana“ alebo „macha“, ktorú o ňom, obvykle s jeho milostivým súhlasom, rozširujú iní. Vtip je v tom, že tieto reputácie navzájom posilňujú jedna druhú.

Prvá verzia, ktorú som počul, bola presvedčivá rovnako ako ostatné. Filemón Estrada sa narodil v tom istom roku, ako došlo k spomínaným udalostiam. Aj po toľkých rokoch mu historka berie dych a v jeho podaní nestráca na sugestívnosti, ktorú iné svedectvá už dávno nemajú. Filemón tvrdí, že Nicolás, už aj tak otec niekoľkých nelegitímnych detí, zvedol Medardu Romerovú, sestru svojho starého priateľa generála Romera, a potom sa tým chválil na námestí pri pohárikú. Následne sa vyrojilo množstvo klebiet, zväčša na Medardin účet, ale niekoľko z nich sa týkalo aj Tranquiliny. Medarda povedala svojmu synovi: „Takáto urážka môže byť zmytá iba krvou, synku, nijako inak. Ak si naňho netrúfaš, potom si musím obliecť tvoje nohavice a ty moju sukňu!“ Medardo, zručný strelec, ktorý bojoval s Nicolásom vo vojne a teraz žil neďaleko v Papayale, opakovane a verejne vyzval a urazil svojho bývalého veliteľa. Ten to zobral vážne a o niečo neskôr si na mladíka postrielol. Medardo

prišiel do mesta na fiestu oblečený v bielom gabardénovom plášti. V malej uličke, ktorá slúžila ako skratka a dnes už neexistuje, zosadol z koňa s hrstou sena v jednej ruke a so zapálenou pútnickou sviečkou v druhej. „Si ozbrojený?“ spýtal sa ho Nicolás. „Nie,“ odpovedal Medardo. „Tak si pamätaj, čo som ti povedal,“ – a Nicolás vystrelil. Jedni tvrdia, že jednu guľku, iní, že dve. Podišla k nim staršia žena, ktorá v tej uličke žila, a povedala: „Tak si ho napokon zabil.“ „Guľka práva premohla moc,“ odpovedal Nicolás. „Potom,“ povedal slepý Filemón, „starý Nicolás Márquez vykročil po ulici, preskakujúc kaluže, s puškou v jednej ruke a v druhej s dáždnikom. Vyhľadal svojho *compadrehu* Lorenza Solanu Gómeza a šiel sa v jeho sprievode vzdať. Uväznili ho, ale neskôr ho jeho syn José María Valdeblánquez, ktorý bol veľmi šikovný – takmer ako právnik – dostal von. Medardo bol nelegitímny a tak sa vlastne nevedelo, či sa volá Pacheco alebo Romero. Na základe toho Valdeblánquez tvrdil, že nie je isté, kto bol vlastne zabitý; bola to iba technická záležitosť, ale Valdeblánquez ho vďaka tomu dostal z väzenia.“

Nikto iný než Ana Ríosová, dcéra Nicolásovho partnera Eugenia, ktorá je nepochybne osobou, čo o tom vie viac, mi povedala, že na celej tragédii bola zainteresovaná aj Tranquilina.⁴ Spomenula si, že Tranquilina bola čoraz žiarlivejšia. Mala na to dobré dôvody, pretože Nicolás ju ustavične podvádzal. Medarda bola vdovou a o vdovách sa toho v malých mestech vždy veľa narozprávalo. Kdekto hovoril, že bola Nicolásovou stálou milenkou. Tranquilina ňou začala byť posadnutá, možno aj preto, že Medarda pochádzala z vyššej triedy, čím bola nebezpečnejšou než iné konkurentky. Tranquilina sa údajne radila s veštkyňami, priniesla si vodu z rieky a umyla ňou prah svojho domu. Po dome rozfrkala štavu z citróna. Potom jedného dňa – vraj – vybehla na ulicu a kričala: „U vdovy Medardy horí. Horí, horí!“ Pár miestnych chlapov vbehol do kostola sv. Jána, aby kostolník začal vyzvárať na poplach. Krátko nato vraj Nicolás za denného svetla potajomky vyliezol z Medardinho domu (jeho priateľ generál bol v tej chvíli pravdepodobne preč).

Pri vypočúvaní sa Nicolás Márqueza spýtali, či pripúšťa, že zabil Medarda Romera Pacheca. „Áno,“ odpovedal, „a keby ožil, zabijem ho znovu.“ Starosta mesta, konzervatívec, sa rozhodol, že bude Nicolás chrániť. Vyslal svojich ľudí po Medardovo telo. Kým ho odviezli, ležal v daždi tvárou k zemi a ruky mal zaviazané za chrbtom. Väčšina ľudí priznávala, že Medardo vyhľadával konflikty a dostal to, „o čo žiadal“; a to napriek

tomu, že fakty jasne dokazujú, že to bol Nicolás, kto si zvolil čas, miesto a spôsob konečného zúčtovania. Neexistujú už iné skutočnosti, ktoré by osvetlili, do akej miery bol jeho čin oprávnený či odvetný; čo je však nadosť jasné je to, že na jeho skutku nie je nič ani len vzdialene podobné nejakému hrdinstvu. Nicolás nebol usadený farmár, ale ostrieľaný vojnový veterán; a muž, ktorého zabil zo zálohy, bol v armáde jeho podriadený, a okrem toho aj mladší.

Mnoho ľudí v Barrancase v tom videlo osud. V španielčine na to existuje výraz *desgracia*, čo má významovo bližšie k smole než k hanbe. Údajne mnohí členovia Medardovej rodiny sympatizovali s plukovníkovou smolou. Reči o lynči však nikdy neutíchli. Ako náhle bolo isté, že sa mu nič nestane, zo strachu pred nepokojmi poslali Nicolásu v sprievode ozbrojenej stráže do Riohache, jeho rodného mesta. Ale ani tu sa necítil v bezpečí a preto ho premiestnili do väznice v Santa Marte, na druhej strane Sierry Nevady.⁵ Pravdepodobne nejaký vplyvný Tranquilinín príbuzný zariadil, že Nicolásov trest zredukovali na rok žalára v Santa Marte a potom ešte jeden, ktorý mal stráviť v meste „ako vo svojej väznici“. Tranquilina, deti a ostatní členovia rodiny ho nasledovali o pár mesiacov. Niektorí tvrdia, že sa pokúsil dostať z väzenia s pomocou svojich výrobkov – vraj aj vo väznici vyrábal na predaj rybky, motýle a kalichy, a potom si nimi podplatil cestu na slobodu. Žiadne dokumenty, ktoré by to potvrdili, sa však nikdy nenašli.

Rodina Garcíu Márqueza nikdy nečelila plným dôsledkom tejto udalosti a miesto toho prijala za svoju jej ošetrenú verziu. Podľa nej sa vraj objavili chýry, že Medarda, ktorá v skutku nebola nevinnou, „utešovala istého miestneho muža“. Prišiel s tým jeden z Nicolásových priateľov, keď popíjali na hlavnom námestí. „Je to naozaj pravda?“ spýtal sa Nicolás. Medarda zase počula príbeh v podobe, ktorá naznačovala, že klebetu rozširoval sám Nicolás. Preto požiadala syna, aby bránil jej česť. V neskorších rokoch si Luisa často spomínala, že Tranquilina pri narážke na túto nenápadnú epizódu hovorievala: „Napokon to bol krátky proces.“ V tejto verzii je prestrelka „súbojom“, mŕtvy muž dostal, čo si zaslúžil a „skutočnou obeťou vraždy je sám vrah“.⁶

V roku 1967, tesne po úspechu *Sto rokov samoty* (kde García Márquez podáva menej idealizovanú verziu vraždy než zvyšok rodiny), sa Mario Vargas Llosa spýtal autora, kto bol kľúčovou osobnosťou v jeho detstve.

García Márquez odpovedal: „Bol to môj starý otec. Všimnite si, že to bol gentleman, ktorého som následne objavil vo svojich knihách. Musel zabiť muža, keď bol ešte veľmi mladý. Žil v meste, kde býval aj niekto, kto do neho špáral a provokoval. On si to však nevšimol, až kým sa situácia nevyvinula tak, že ho musel prevrátať guľkou. Mesto však kvitovalo to, čo urobil, ba jeden z bratov zabitého spal v tú noc na prahu dverí izby môjho starého otca, aby sa rodina mŕtveho neprišla pomstiť. Starý otec však nedokázal dlho znášať hrozbu, ktorej musel v meste čeliť a tak šiel, kam ho oči viedli; neodišiel teda iba do susedného mesta, ale s celou rodinou sa vybral veľmi ďaleko a tam založil nové mesto. Áno, odišiel a založil nové mesto; dodnes si pamätám na jeho slová: „Človek ani nevie, koľko zaváži jeden mŕtvy muž.“⁷

O mnoho rokov neskôr mi García Márquez povie: „Neviem, ako sa do toho môj starý otec dostal a prečo sa to stalo, ale boli to drsné časy po vojne. Stále verím, že to musel urobiť.“⁸ Je to možno zhoda okolností, ale október je v dielach Gabriela Garcíu Márqueza vždy tým najpochmúrnejším mesiacom, časom ponurých predzvestí.

Záhady obostierajú aj hanebný odchod Nicolása Márqueza z kraja Barrancas.⁹ Matka Garcíu Márqueza podáva rôzne verzie rôznym spovedníkom.¹⁰ Mne tvrdila, že sa s Tranquilinou preplavili z Riohache do Santa Marty pár mesiacov po premiestnení Nicolása do tamojšej väznice (Luisa mala vtedy iba štyri roky). Po roku ho vraj prepustili a potom sa rodina presťahovala do neďalekej Ciénagy, kde strávili druhý rok. Do Aracataky prišli v roku 1910. To je oficiálny príbeh. Ale obyvatelia Ciénagy tvrdia, že Nicolás a jeho rodina tam po jeho prepustení strávili ďalšie tri roky, teda roky 1910 až 1913, a do Aracataky prišli až v roku 1913.¹¹ Je možné, že Ciénaga bola pre Nicolása akousi základňou, z ktorej vyrážal hľadať v oblasti nové príležitosti; ak je to tak, možno začal svoje politické a obchodné záujmy rozvíjať v Aracatake, prevažne liberálnom meste, ešte pred príchodom svojej rodiny. Je to dosť pravdepodobné, hoci jedným z dôvodov pobytu v Ciénage, či už ročného alebo trojročného, bol aj fakt, že tu žila Isabel Ruizová, s ktorou sa Nicolás spoznal v roku 1885 v Paname zhruba v čase, keď sa oženil s Tranquilinou, ktorá mu v roku 1886 porodila dcéru Maríu Gregoriu Ruizovú.

Ciénaga, na rozdiel od koloniálnej Santa Marty, bola moderným, komerčným, živým a nespútaným mestom; a bola zároveň centrom regionálnej dopravy. Aj ona ležala na brehu Karibiku; a bola spojením

s Ciénagou Grande, čiže s Veľkým močiarom, ktorý križovali parníky, na ktoré nadväzovala cestná doprava, smerujúca k rieke Magdalena a do Bogoty, prípadne do prudko sa rozvíjajúceho obchodného mesta Barranquilla; aj prvá železnica v regióne viedla v roku 1887 zo Santa Marty do Ciénagy. Medzi rokmi 1906 a 1908 bolo mesto rozšírené, aby zaistovalo oblúk Banánovej zóny do Aracataky a Fundaciónu.

Banánová zóna sa rozprestiera južne od Santa Marty medzi Ciénagou Grande a riekou Magdalena na západe, Karibikom či Atlantickým oceánom na severe, až na východ po Veľký močiar a Sierru Nevadu, ktorej najvyššie štíty sa nazývajú Columbus a Bolívar.¹²

Na širokej planine medzi západnými svahmi hôr a Veľkým močiarom leží malá osada menom Aracataca, rodisko Gabriela Garcíu Márqueza. Nad ňou sa vypína Sierra Nevada, domov plachých, mierumilovných Indiánov z kmeňa Kogi. Zakladateľmi Aracataky boli celkom iní ľudia, bojovníci Chimilanci – skupina Indiánov z kmeňa Arawakov. Kmeň a jeho náčelník sa volali Cataca, čiže „čistá voda“. Podľa toho teda pomenovali rieku na Catacu a dedinu na Aracatacu („ara“ znamená v Chimile rieku), teda miesto priezračných vôd.¹³

V roku 1887 zaviedli v regióne plantážnici zo Santa Marty pestovanie banánov. V roku 1905 tu začala podnikáť bostonská spoločnosť United Fruit. Za prácou prichádzali ľudia z celého Karibiku, vrátane *cachacos* (ako *costeños* posmešne označovali spoluobčanov z vnútrozemia krajiny, najmä z Bogoty),¹⁴ z Venezuely, Európy, ba dokonca zo Stredného a Ďalekého východu: bolo to takzvané „opadané lístie“, ako ich urážlivo označovali protagonisti prvého Márquezovho románu *Opadané lístie*. Za niekoľko rokov sa malá osada zmenila na kvitnúce mestečko „typu Divoký západ“, ako sa vyjadril sám García Márquez. Neskôr sa stala skutočným mestom, ktoré sa v roku 1915 stalo samostatne fungujúcou súčasťou kolumbijského politického systému.

Skutočným pánom mesta nebol plukovník Márquez, ako to často prehlasuje jeho vnuk, ale generál José Rosario Durán.¹⁴ Durán vlastnil niekoľko rozľahlých plantáží v okolí Aracataky; viedol liberálne jednotky v regionálnych vojnách skoro dve desaťročia a takmer pol storočia bol aktívnym šéfom aracatackých liberálov. Nicolás Márquez bol v období rokov 1910 – 1913 jedným z jeho najbližších vojenských podriadených a pravdepodobne aj naj dôvernejším politickým spojencom v Aracatake. Bol to práve Durán, ktorý Márquezovi pomohol usadiť sa v meste, zakúpiť

pozemok v Ariguaní, ako aj ďalšie nehnuteľnosti v meste, a získať post okresného výbercu daní a neskôr radničného pokladníka.¹⁶ Vďaka týmto funkciám a svojej vojenskej reputácii sa plukovník Márquez nepochybne stal jedným z najrešpektovanejších a najmocnejších členov miestnej komunity, aj keď ustavične závisel na Duránovej dobrej vôli a bol pod tlakom vládnych konzervatívnych funkcionárov a manažérov spoločnosti United Fruit.

Matka Garcíu Márqueza Luisa mi povedala, že Nicolás bol menovaný do funkcie „okresného výbercu daní v Aracatake začiatkom storočia“,¹⁷ pravdepodobne v roku 1909. Avšak kvôli zlým hygienickým podmienkam nového rozvíjajúceho sa mesta – vtedy vlastne dediny s dvomi tisíckami obyvateľov – tam svoju rodinu hneď nepriviedol. Predstavme si, ako všetci cestujú – plukovník Márquez, doña Tranquilina, ich tri legitímne deti Juan de Dios, Margarita a Luisa, ďalej nelegitímna dcéra Elvira Ríosová, jeho sestra Wenefrida Márquezová, sesternica Francisca Cimodosea Mejíová, traja indiánski sluhovia Alirio, Apolinar a Meme, ktorých kúpil v Guajire po stovke pesos za každého – v žltom vlaku banánovej spoločnosti, plní optimizmu, na prieskumnú návštevu v auguste 1910. Žiaľ, okolie Aracataky nebolo vtedy zdravé, ale zamorené rôznymi chorobami a prvá tragédia na seba nedala dlho čakať: dvadsaťjedenročná Margarita zomrela na týfus. Bola vždy bledá, rovné vlasy mala stále zviazané do dvoch vrkočov. Bola otcova pýcha a radosť. Neskôr plukovník a jeho poverčivá rodina vysvetľovali jej smrť ako istý spôsob trestu za jeho hriechy v Barrancase. Margarita sa teda nikdy nevydá, ako o tom nepochybne snívajú jej rodičia, a všetky ich nádeje sa sústreďia na malú Luisu. Ako sa v rodine traduje, Margarita sa krátko pred smrťou posadila na posteli, pozrela sa na otca a povedala: „Oči tohto domu sa zatvoria.“¹⁸ Jej bledá existencia bude prežívať v kolektívnej pamäti, paradoxne, v podobe fotografie, keď mala desať rokov; a výročie je úmrtia, teda 31. december, sa vo veľkom, pohodlnom dome, ktorý začal plukovník budovať neďaleko Bolívarovho námestia, už nikdy nebude oslavovať.

Nicolás Márquez nebol bohatý a ustavične dúfal v penziu, sľúbenú všetkým veteránom občianskej vojny. Bol jednou z významných miestnych kváziosobností, veľká ryba v malom rybníku. Napokon sa stal majiteľom rozľahlej drevenej rezidencie s cementovými podlahami, ktorá sa bude v Aracatake – minimálne podľa jeho vnuka Gabriela – považovať za pravé panské sídlo v porovnaní s chatrčami a búdami, v ktorých žili ostatní obyvatelia mestečka.

Plukovníkova dcéra Luisa mala takmer devätnásť rokov a jej otec už šesťdesiat, keď sa v júli 1924 v meste objavil nový telegrafista menom Gabriel Eligio García, ktorý prišiel zo svojho rodného mesta Sincé.¹⁹ V tej dobe sa už Aracataca niekoľko rokov tešila zo života *jai lai*, teda „na vysokej nohe“. Luisu poslali do Colegia de la Presentación, najuznávanejšej kláštornej školy v dusnej Santa Marte, no ako sedemnásťročná musela kvôli krehkému zdraviu odísť. „Už sa tam nikdy nevrátila, pretože naši starí rodičia povedali, že je veľmi chudá a unavená, a preto sa báli, že by im zomrela ako jej sestra Margarita,“ spomína si jej dcéra Ligia.¹⁹ Luisa vedela vyšívaa a hrať na klavíri. Bola vzdelávaná tak, aby odzrkadľovala skvalitnenie života, ktoré Nicolás s Tranquilinou hľadali ako útechu po odsťahovaní z Guajiry do Banánovej zóny. Preto bolo pre plukovníka ranou do srdca pomyslenie, že by sa jeho starostlivo vychovávaná dcéra mohla zamilovať do počerného lahtikárskeho telegrafistu odnikiaľ, muža bez otca a s úbohrou perspektívou.

Nicolás Márquez a nápadník jeho dcéry Gabriel Eligio García mali veľmi málo spoločného, s výnimkou – aká to irónia! – jednej veci, ktorá je ustavične sa vracajúcou témou diel Gabriela Garcíu Márqueza: zbierky nelegitímnych detí. Hoci sa Nicolás narodil z manželského zväzku a Gabriel Eligio mimo neho, obaja mali v čase svojho vstupu do manželstva ako mladí dvadsiatnici každý vyše jedno nelegitímne dieťa.

Gabriel Eligio strávil detstvo a mladosť v chudobe, aj keď o jeho vtedajšom živote nemáme veľa informácií – a zdá sa, že sa ho na to nepýtali ani vlastné deti: vždy sa rátala iba Márquezovská časť rodiny a prepojenie na Guajiru.²¹ Vieme, že mal nevlastných bratov a nevlastné sestry menom Luis Enrique, Benita, Julio, Ena Marquesita, Adán Reinaldo a Eliécer. Vieme tiež, že s pomocou príbuzných dokončil stredoškolské vzdelanie – čo je pozoruhodný fakt na tú dobu kdekoľvek na svete – a údajne začiatkom 20. rokov 20. storočia dokonca absolvoval niekoľko semestrov medicíny na Cartagenskej univerzite, ktorú však musel čoskoro opustiť. Neskôr bude svojim deťom rozprávať, že jeho otec učiteľ mal prostriedky na jeho štúdium, ale dostal sa do finančných problémov a musel odvolať svoj sľub. Bez nádeje na ďalšie štúdium teda odišiel z domu a hľadal si prácu v karibských provinciách Córdoba a Bolívar. Zväčša pracoval ako telegrafista v malých mestách, ale aj ako homeopat. Precestoval celý hraničiarsky kraj riek, močiarov a lesov. Bol zrejme prvým telegrafistom v Magangué, potom pracoval v Tolú, Sinceleju a v iných mestách. V tej

dobe bola pozícia telegrafistu v nižších vrstvách bezpochyby rešpektovaným povoláním, pretože sa jednalo o modernú technológiu, ktorú zvládol iba vzdelaný operátor. Okrem toho to bola ťažká a náročná práca. V malom mestečku Achí na rieke Cauca južne od Sucre sa narodilo prvé z jeho štyroch nelegitímnych detí, Abelardo. Gabriel Eligio mal vtedy iba devätnásť rokov. V roku 1924 sa dostal v meste Ayapel, ležiacom na okraji Veľkého močiara na hranici provincie Córdoba, ktorá je dnes provinciou Sucre, do ďalších problémov. Práve tu požiadal v auguste 1924 o ruku svoju prvú skutočnú lásku Carmelinu Hermosillovú. Nedávno totiž porodila jeho ďalšie dieťa, Carmen Rosu. Počas cesty do Barranquilly, kde chcel zariadiť potrebné formality, ho jeho príbuzný Carlos Henrique Pareja pravdepodobne presvedčil, aby upustil od tohto naivného rozhodnutia.²² Miesto toho teda utiekol do plantážnického mesta Aracataca, kde si znovu našiel miesto telegrafistu. V tej dobe to bol čínorodý sukničkář, hladný po sexuálnom dobývaní, obalenom v poézii a milostných piesňach. Alebo, ako ho neskôr opísal jeho slávny syn, bol to „typický karibský frajer svojej doby“. Čo okrem iného znamenalo, že bol radorečný, extrovertný, rád preháňal a mal snedú či veľmi tmavú pokožkou.

Do domu plukovníka Nicolás Márqueza v Aracatace po prvý raz vošiel s odporúčacím listom od kňaza z Cartageny, ktorý bol dávnym plukovníkovým priateľom. Podľa verzie Gabriela Eligia ho plukovník, známy svojou pohostinnosťou, vrelo privítal, pozval k stolu a na druhý deň ho zobral do Santa Marty, kde jeho žena Tranquilina s dcérou Luisou trávili leto na brehu mora. V meste plukovník kúpil slávika v klietke a dal ho Gabrielovi Eligiovi, aby ho priniesol ako dar Luise. To bola – čo znie vskutku nepravdepodobne – prvá plukovníkova chyba, aj keď, ako tvrdí sám Gabriel Eligio, sa do Luisy nezamiloval na prvý pohľad. „Úprimne povedané,“ tvrdil neskôr, „Luisa ma vôbec nezaujala, hoci bola veľmi pekná.“²³

Luisu však Gabriel Eligio zaujal oveľa väčšími než ona jeho. Vždy tvrdila, že sa po prvý raz nestretli v Santa Marte, ale v Aracatace, keď bdeli pri mŕtvom dieťati z mesta. Spievala s ostatnými dievčatami na rozlúčke s dieťaťom pred jeho cestou na onen svet, keď sa k ich zboru pridala mužský hlas. Obrátili sa a uvideli pohľadného mladého muža v tmavom saku na štyri gombíky. Všetky dievčatá štebotali ako jedna: „Za toho sa vydáme,“ ale Luisa tvrdila, že jej pripadal „iba ako ďalší cudzinec“. ²⁴ Luisa, ktorá aj napriek nedostatku skúseností nebola žiadna naivka, sa mala na pozore a dlhý čas odrážala všetky jeho návrhy.

Aracatacký telegrafný úrad sa nachádzal oproti kostolu, za hlavným námestím, neďaleko cintorína, pár blokov od plukovníkovho domu.²⁵ Nový telegrafista mal okrem toho ešte jeden odporúčací list, tentoraz pre miestneho farára. Nevieme, či si služobník Boží všimol časté dámske návštevy v pokročilých nočných hodinách, ale Gabriel Eligio mal údajne okrem vlastnej závesnej siete v zadnej miestnosti telegrafného úradu aj dobre nalejovanú posteľ pre svoje milenky. Bol aj nadaným amatérskym huslistom. Jeho obľúbeným kúskom bola skladba *Po bále*, sladkobôľny valčík z obdobia amerického Zlatého veku, ktorý povzbudzoval mladých milencov, aby neváhali využiť príležitosť. Farár ho pozval hrať do dievčenského zboru Dcéry panny – bolo to ako pustiť líšku do kurníka. Jedným z objektov jeho záujmu bola mladá učiteľka na miestnej základnej škole, Rosa Elena Fergussonová. Kolovali chýry, že sa s ňou bude ženiť. Zašlo to už tak ďaleko, že občas na spoločenských stretnutiach v Luisinom dome žartoval, že plukovníkova dcéra bude buď jeho prvou matrónou, alebo krstnou matkou. Niet pochýb, že to bol žart určený na vzbudenie Luisinej žiarlivosti, ak by jej bol Gabriel Eligio náhodou sympatický. Mohli sa preto vzájomne oslovovať „krstná“ a „krstný“, čím rástla vzájomná dôvera pod rúskom predstieraného formálneho vzťahu, ktorý ani jeden z nich nebral vážne.

Gabriel Eligio bol mužom, ktorý to so ženami vedel a bol mimoriadne príťažlivý. Nebol cynik, ale nepoznal rozpaky a bol oveľa sebaistejší, než by mohol byť ktokoľvek s jeho pôvodom, kvalifikáciou a nadaním. Ľudia z tejto časti krajiny – z bolívarských saván – boli známi ako otvorení a hluční, čo bolo v príkrom kontraste s uvážlivosťou, uzavretosťou a predpojatou podozrievavosťou tých, ktorí, podobne ako Nicolás Márquez a Tranquilina, pochádzali z pohraničných oblastí v Guajire, považovanej ešte na začiatku 20. storočia za indiánske územie. Plukovníkova prívetivosť na verejnosti bola v rozpore s hlboko zakorenenou guajirskou rodovou súdržnosťou, väzbou na staré časy a miesta, a strachom pred ľuďmi zvonku. Okrem toho poslednou vecou, ktorú Nicolás Márquez potreboval, bol nekvalifikovaný zať, ktorý by sa nepochybne mohol stať ďalším bremenom, najmä ak sa očividne snažil votrieť do rodiny, ktorá mala oveľa vyššiu úroveň a bola prinajmenšom rovnako rešpektovanou ako jeho vlastná.

Luisa bola trochu priberčivá a mierne rozmaznaná, a bola radosťou otcovho života. Legenda ju opisuje, asi prehnane, ako „krásavicu z Ara-

cataky“.²⁶ V skutočnosti nebola pekná v konvenčnom zmysle, alebo bola atraktívna, čiperná a kultivovaná, aj keď asi trochu excentrická a nepochybne dosť zasnívaná. Rodičia, ktorých milovala a rešpektovala, ju uväznili vo svojom dome a v spoločenskej triede. Otcova búrlivá minulosť v nich však neuroticky posilňovala obavy o jej sexuálne a spoločenské bezpečie.²⁷ Ba čo viac, ako poznamenal sám Gabito, v rodine sa pestovala dlhá a paradoxne „incestná“ tradícia odmietania všetkých citelov zvonka, následkom čoho sa z mužov stávali „kradmí pouliční lovci“ a ženy boli dosť často odsúdené na staropanenstvo. V každom prípade bola Luisa omnoho neskúsenejšia v porovnaní s mužom, ktorý na ňu osem mesiacov po svojom príchode do Aracataky rázne upol svoj záujem a rozhodol sa zobrať si ju za ženu.

Počas nedeľných omší si začali vymieňať vášnivé pohľady. V marci 1925 začal Gabriel Eligio hľadať spôsob, akým by jej vyjadril svoje city a požiadal ju o ruku. Zvykol sa pristaviť pod mandľovníkmi pred domom, kde Luisa a jej teta Francisca Cimodosea Mejiová počas siesty alebo v podvečer sedávali a vyšívali; niekedy sa mu pošťastilo vymeniť si pár slov pod veľkým orechom v záhrade s ňou a s tetou Franciscou, pohromou pre niekoľkých Luisiných uchádzačov, poletujúcou nablízku čoby gardedáma, podobne ako nešťastná teta Escolástica v románe *Láska v čase cholery*.²⁸ Napokon práve tam, pod monumentálnym stromom, ju požiadal o ruku, no vari tým najnegalantnejším spôsobom v histórii romantického folklóru: „Počujte, señorita Márquezová, nespál som celú noc. Mám urgentnú potrebu sa oženiť. A vy ste ženou môjho srdca. Inú nemilujem. Povedzte mi, či voči mne niečo cítite; ale nemám pocít, že by ste museli súhlasiť, pretože ani ja celkom určite neumieram láskou k vám. Dám vám dvadsaťštyri hodín na rozmyslenie.“²⁹ Potom už zasiahla horlivá teta Francisca. Ale o dvadsaťštyri hodín na to mu Luisa poslala po jednom z indiánskych sluhov lístok s návrhom na tajnú schôdzku. Povedala, že pochybuje o jeho serióznosti, lebo sa jej zdalo, akoby len flirtoval; on odpovedal, že nebude čakať, lebo v rybníku sú aj iné ryby. Požiadala ho, aby ju znovu presvedčil a on prisahal, že ak jeho návrh príjme, nikdy sa so žiadnou inou neožení a nikdy nebude milovať žiadnu inú. Zastaví ich „len smrť“.

Plukovník si čoskoro všimol varovné signály vzájomnej príťažlivosti a rozhodol sa zastaviť ich hneď na začiatku. Nemal ani potuchy, že vzťah je už v plnom rozkvetе. Zatvoril pred telegrafistom svoj dom a odmietol

sa s ním zhovárať. Garcíovo dvorenie ich dcére bolo pre Nicolása s Tranquilinou trpkou pilulkou, ktorú neboli pripravení prehltnúť. Pri istej spoločenskej udalosti, ktorú plukovník usporiadal, a z ktorej nemohol Gabriela Eligia vylúčiť, bol práve on jedinou osobou v miestnosti, ktorej neponúkli miesto na sedenie. Pre mladého muža to bola taká urážka, že si dokonca kúpil pištoľ, a nemal v úmysle mesto opustiť. Luise rodičia povedali, že je príliš mladá, hoci mala vtedy dvadsať a Gabriel Eligio dvadsaťštyri rokov. Nepochybne poukazovali aj na to, že bol počerný, nelegitímny, že bol štátnym zamestnancom odporného konzervatívneho režimu, proti ktorému plukovník bojoval, ako aj súčasťou „opadaného lístia“, ľudského odpadu, ktoré vietor odvieval od mesta k mestu. Ale dvorenie potajomky pokračovalo: pred kostolom po omši, na ceste do kina, alebo pod oknom plukovníkovho domu, keď bol vzduch čistý.

Teta Francisca povedala bratrancovi plukovníkovi o týchto nových manévroch a on sa rozhodol pre radikálne riešenie. Poslal Luisu v sprievode Tranquiliny a sluhu na dlhú cestu do Guajiry, pričom po ceste bývali u priateľov a príbuzných. Je to nepohodlná a drsná trasa, pretože tam ani dnes nevedie moderná diaľnica, a v tom čase tadiaľ viedli iba úzke chodníky nad prudkými svahmi dolnej Sierry Nevady. Okrem toho Luisa nikdy predtým nejazdila na mulici.

Avšak plukovníkov plán kompletne zlyhal. Luisa prešla Tranquiline cez rozum tak, ako sa to vždy podarilo aj jemu samému. Veterán početných bitiek nerátal s tým, že Gabriel Eligio si vypracuje vlastnú „bojovú stratégiu“, a nemal podceniť telegrafistove zdroje. V románe *Láska v čase cholery* je podrobne vyrozprávaný celý príbeh kódovaných správ, ktoré si odovzdávali spriatelení telegrafisti z mesta do mesta, cez ktoré matka s dcérou prechádzali. Ana Ríosová si spomína, že telegrafické spojenie bolo také efektívne, že keď dostala Luisa v Manaure pozvanie na tanečnú zábavu, najprv si pýtala dovolenie od svojho budúceho manžela; súhlasná odpoveď dorazila ešte v ten istý deň a ona mohla tancovať až do siedmej ráno³⁰ – to všetko umožňovala solidarita kamarátov telegrafistov. Takže keď matka s dcérou dorazili začiatkom roku 1926 na pobrežie do Santa Marty, Gabriel Eligio už čakal na svoju milovanú, sotva vystúpila v „romantických“ ružových šatách z lode.

Luisa sa zrejme odmietla vrátiť do Aracataky a zostala v Santa Marte s bratom Juanom de Diosom a jeho ženou Diliou na Calle del Pozo.

Môžeme si iba predstaviť, akú rodinnú drámu jej vzbura asi vyvolala. Dília na vlastnej koži spoznala, aký nepríjemný je div nie klanový odpor Márquez-Iguaránovskej famílie voči ľuďom mimo ich kruhov. Bola celá šťastná, že môže pomôcť švagrinej, aj keď Juan de Dios na žiadosť otca nespustil z oboch žien pozorné oko. Gabriel Eligio chodieval za Luisou cez víkendy, kedy sa tešili z relatívnej voľnosti. Potom ho však preložili do Riohache, čo bolo príliš ďaleko na víkendové návštevy. Luisa sa zverila farárovi zo Santa Marty, monsignorovi Pedrovi Espejovi, ktorý predtým pôsobil v Aracatake a bol dobrým priateľom plukovníka Márqueza. 14. mája 1926 mu farár napísal list, v ktorom tvrdil, že tí dvaja sú do seba beznádejne zamilovaní a svadba by nepochybne zabránila tomu, aby sa nestalo niečo, čo v temnej narážke označil ako „niečo ešte horšie.“³¹ Plukovník zmäkol – zrejme si bol vedomý, že Luisa mala iba pár týždňov pred dvadsiatimi prvými narodeninami – a tak sa mladý pár zosobášil v Katedrále sv. Marty o siedmej ráno 11. júna 1926. Bolo to na deň Požehnaného srdca, ktoré bolo emblémom mesta.

Gabriel Eligio bude tvrdiť, že odmietol pozvať svojich svatovcov na svadbu kvôli snu. Je však pravdepodobnejšie, že to boli práve oni, kto odmietol prísť. Mario Vargas Llosa, ktorý získal väčšinu svojich informácií priamo od Garcíu Márqueza v rokoch 1969 – 1970, tvrdí, že plukovník sám nástojil na tom, aby pár žil „ďaleko od Aracataky“.³²

Keď na to prišla reč, Gabriel Eligio vždy ostro odsekol, že tomuto želaníu vyhovel s veľkou radosťou. Keď sa plavili do Riohache, obaja chorí na moriskú nemoc, priznal sa svojej neveste, že vo svojich raných rokoch ako lokálny Casanova zvedol päť panien a má dve nelegitímne deti. Môžeme pochybovať, či jej povedal niečo aj o rekorde svojej matky v sexuálnej aréne, ale priznanie novomanžela k takým výčinom muselo byť pre ňu hlboko nepríjemným prekvapením. Napriek tomu však bude Luisa až do konca svojich dní spomínať na mesiace s Gabrielom Eligiom v prenatom dome v Riohachi ako na najkrajšie obdobie svojho života.³³

Luisa zrejme otehotnela počas svadobnej noci – ak nie predtým – a podľa rodinnej legendy mala správa o jej druhom stave roztopiť ľadové vzťahy medzi Gabrielom Eligiom a plukovníkom. Darčeky vraj posielali prostredníctvom Josého Maríu Valdeblánqueza. Gabriel Eligio bol však neoblomný. Až jedného júnového dňa dorazil do Santa Marty Juan de Dios so správou, že Tranquilina túži vidieť svoju tehotnú dcéru. Gabriel Eligio by jej mal dovoliť, aby sa vrátila do Aracataky a tam porodila.³⁴

Dvadsaťjedenročná Luisa sa vrátila domov do Aracataky jedného februárového rána, a bez manžela. Bola preč takmer rok a pol. Bola v ôsmom mesiaci a počas búrlivej plavby z Riohache do Santa Marty znovu dostalaorskú nemoc. O pár týždňov neskôr, v nedeľu 6. marca 1927, sa o deviatej ráno uprostred búrky, neobvyklej na túto ročnú dobu, narodil chlapec menom Gabriel José García Márquez. Luisa mi povedala, že keď sa veci začali vyvíjať „veľmi zle“, jej otec sa poponáhlal na omšu. Keď sa však vrátil domov, bolo už všetko v poriadku.

Dieťa sa narodilo s pupočnou šnúrou omotanou okolo krku – neskôr pripíše svoju náchylnosť ku klaustrofóbii práve tejto ranej nepríjemnosti – a vážilo, ako bolo povedané, parádnych tri a pol kilogramu. Jeho prateta Francisca Cimodosea Mejíová navrhla, aby ho potreli rumom a požehnali svätenou vodou, nech sa predíde budúcim problémom. V skutočnosti dieťa pokrstia až o tri a pol roka, spolu s jeho sestrou Margot, ktorá tiež žila odlúčená u svojich starých rodičov. (Gabito si na ten krst jasne spomína. Vykonal ho otec Francisco Angarita v kostole sv. Jána v Aracatake 27. júla 1930 a krstní rodičia boli svedkovia zo svadby jeho rodičov, strýko Juan de Dios a prateta Francisca Cimodosea.)

Plukovník Márquez oslávil jeho narodenie. Jeho milovaná dcéra bola síce ďalším strateným prípadom, ale on sa rozhodol, že tento ústup bola iba jedna bitka a vojnu napokon aj tak vyhrá. Život ide ďalej a on teraz investuje všetku energiu do jej prvého dieťaťa, svojho ostatného vnuka, „môjho malého Napoleona“.

2.

Dom v Aracatake

1927 – 1928

„Mojou trvalou a najživšou spomienkou nie sú ľudia, ale náš dom v Aracatake, kde som žil so starými rodičmi. Je to sen, ktorý sa mi ustavične vracia a je nástojčivý až dodnes. A čo viac, každý deň svojho života sa budím s pocitom, skutočným či imaginárnym, že som spal v tom veľkom starom dome. Nie že som sa tam vrátil, ale že tam *som*, nezáleží na veku, nezáleží na dôvode – akoby som odtiaľ nikdy neodišiel. Ešte aj dnes ma v snoch prenasleduje pocit zlej nočnej predtuchy, ktorý vo mne dominoval celé detstvo. Bol to neovládateľný pocit, ktorý sa začal vždy tesne večer a dusil ma v spánku, až kým sa svitanie nepredralo špármi vo dverách.“¹

O pol storočia neskôr v rozhovore so starým priateľom Pliniom Apulejom Mendozom v Paríži si bude Gabriel García Márquez spomínať na dominantný obraz svojho „fantastického“ detstva v malom kolumbijskom mestečku Aratacaca. Gabito prvých desať rokov svojho života nežil s rodičmi a s početnými bratmi a sestrami, ktorí za ním potom chodili po celom svete, ale strávil ich vo veľkom dome starých rodičov z matkinej strany, plukovníka Nicolása Márqueza Mejíu a Tranquiliny Iguaránovej Cotesovej.

Bol to dom plný ľudí – starých rodičov, tiet, príležitostných hostí, sluhov, Indiánov – ale aj plný duchov (a predovšetkým zrejme ducha jeho neprítomnej matky).² Dlhé roky potom, ďaleko v čase i v mieste, ho budú tieto predstavy prenasledovať, a práve vďaka pokusu nejako sa z toho dostať, vymaniť sa a vyrovnáť sa s nimi v spomienkach, sa z neho do značnej miery stane spisovateľ. Bola to kniha, ktorú v sebe nosil od detstva: priatelia si spomínajú, že Gabo nemal ani dvadsať, keď už písal neko-nečný román nazvaný *Dom*. Ten veľký stratený dom zostal vo vlastníctve

rodiny až do konca 50. rokov, hoci ho už iba prenajímali, pretože Gabriel Eligio spolu so ženou a deťmi v roku 1937 z Aracataky znovu odišiel. Napokon sa dom objavil nedotknutý, ale v mierne halucinogénnej podobe, v prvom Márquezovom románe *Opadané lístie*, napísanom v roku 1950. Avšak až v románe *Sto rokov samoty* (1967) sa táto obsesia plne uplatní a vyčerpá, a to spôsobom, v ktorom sa Gabitovo živé, ale úzkostlivé a často hrôzyplné detstvo zmaterializuje na večnú večnosť ako magický svet Maconda, v ktorom pohľad z okna domu plukovníka Márqueza obsiahne nielen mestečko Aracataca, ale aj ostatné časti jeho rodnej Kolumbie, ba dokonca celú Latinskú Ameriku a viac.

Po Gabitovom narodení jeho otec Gabriel Eligio ďalej trucoval na svojom pracovisku v Riohachi. Vyčkával a do Aracataky sa vybral až po niekoľkých mesiacoch. Vzdal sa miesta v Riohachi a navždy zanechal svoju telegrafistickú prácu. Nádejal sa, že sa v Aracatake uchytl ako homeopat. Pretože však nemal kvalifikáciu a takmer žiadne peniaze, a pretože – napriek tomu, čo hovorí rodinná legenda – ho v plukovníkovom dome neprívatili príliš vrelo, sa napokon rozhodol, že s Luisou odídu do Barranquilly. Z nejasných dôvodov sa potom všetci dohodli, že Gabito zostane u svojich starých rodičov.³

Isteže, takáto dohoda dvoch párov bývala v tradičných societách s početnými rodinami obvyklou, ba takmer normálnou; ale aj tak je ťažké pochopiť, prečo Luisa opustila svoje prvé dieťa a to vo veku, keď ho ešte mala dlhé mesiace koiť. Zdá sa teda isté, že jej zväzok s manželom bol viac než pevný. Napriek rodičovskej kritike, napriek všetkým chybám a výčinom Gabriela Eligia musela mať Luisa svojho muža naozaj rada. Veď sa celkom a bez váhania vystavila na jeho milosť a nemilosť. Dala mu dokonca prednosť pred prvorodeným synom.

Nikdy sa nedozvieme, čo si Luisa a Gabriel Eligio mysleli, alebo čo si medzi sebou povedali, keď nasadli do vlaku z Aracataky a vyrazili do Barranquilly, opustiť svoje prvé dieťa. Vieme však, že prvý podnik mladého páru sa skončil finančným neúspechom, pričom Luisa už bola znovu tehotná. Opäť sa vrátila do Aracataky, kde 8. septembra 1928 porodila svoje druhé dieťa – Luisa Enriqueho. To znamená, že bola s dieťaťom v Aracatake aj v decembri, keď došlo v Ciénage k masakru robotníkov na banánových plantážach, po ktorej v mestečku a okolí nasledovalo množstvo ďalšieho zabíjania. Jednou z prvých Gabitových spomienok sú vojaci, pochodujúci popri plukovníkovom dome. Je zvláštne, že keď v januári 1929

zobral Gabriel Eligio svoju ženu aj s ich druhým dieťaťom späť do Barranquilly, ešte pred odchodom ho nechali urýchlene pokrstiť, pričom Gabita pokrstili až v júli 1930.⁴

Prezrime si teraz tvár malého ročného dieťaťa, ktorá sa objavila na obálke Márquezových pamätí *Román môjho života*. Fotografia vznikla pár mesiacov po tom, ako ho jeho matka nechala u rodičov. Niekoľko mesiacov na to sa Gabitova matka znovu vrátila, aby sa dostala do pasce dramatického štrajku a následného vraždenia. Tento masaker nebol iba veľkou, ale priam kľúčovou udalosťou, ktorá zmenila kolumbijskú históriu a po pol storočí občianskej vojny viedla k návratu liberálov k moci v auguste 1930 a tým akoby spojila malého chlapčeka s históriou jeho krajiny – zhodou okolností to bola aj chvíľa, keď si matka mohla svojho prvorodeného syna odviezť so sebou do Barranquilly. Miesto toho však zobrala iba svoje druhé dieťa, novorodenca Luisa Enriqueho, čerstvo pokrsteného. Gabita zanechala opäť vo veľkom dome svojich rodičov, pretože sa presvedčila, že sa jej syn s týmto odlúčením vyrovnal, žil aj bez jej prítomnosti, dokázal si vysvetliť nevysvetliteľné sám pred sebou, vytvoril si príbeh a do istej miery sfalšovať vlastnú identitu, ktorá – tak ako všetky identity – pripojí jeho vlastný osud ku všetkým radostiam a krutostiam okolitého sveta.

Ale nešlo len o samotárske spomienky – Gabito nebol iba jediným dieťaťom v dome, ale aj jediným chlapcom. Od jeho tri a pol roka žila v dome aj jeho sestra Margarita a dospievajúca sesternica Sara Emilia Márquezová – nelegitímna dcéra strýka Juana de Dios, ktorú zapudila jeho žena Dilia (podľa niektorých Dilia tvrdila, že ide v skutočnosti o dcéru Josého Maríu Valdeblánqueza a nie jej manžela), a ktorú tu vychovávali spolu s dvomi ostatnými deťmi. Ani dom nebol rezidenciou, ako to občas prehlasoval sám García Márquez.⁵ V skutočnosti šlo v marci 1927 o tri separátne budovy z dreva a nepálených tehál, a množstvo ďalších príľahlých domčekov s veľkým pozemkom vzadu. Keď sa Gabito narodil, vo všetkých troch hlavných budovách boli po americky stierané cementové dlážky, oceľové okná s gázovými sieťkami proti komárom a sedlové strechy z červeného pozinkovaného plechu. Niektoré z vedľajších budov mali strechy podľa kolumbijského zvyku z palmového listia. Vchod do domu chránili mandľovníky. V Márquezových najrannejších spomienkach sa po ľavej strane od vchodu nachádzali dve budovy – v prvej bola plukovníkova

kancelária s príľahlou malou prijímacou miestnosťou, z ktorej sa vychádzalo na peknú vnútornú terasu a do záhrady s jasmínovým kríkom. Táto záhrada so záľahou nádherných ruží, jazmínov, arálií, otočníkov, pelargónií a astier bola vždy plná žltých motýľov. Okrem toho tam boli ešte tri ďalšie izby.

V prvej bola spálňa starých rodičov, dokončená koncom roku 1925, v ktorej sa o dva roky neskôr Gabito narodil.⁶ Vedľajšia izba sa nazývala „izba svätých“ a tam Gabito spával – neskôr, keď mu už lôžko bolo malé, spával v závesnej sieti – celých desať rokov, ktoré prežil u starých rodičov. Spoločnosť mu robila jeho mladšia sestra Margarita, občas aj s pratetou Franciscou Cimodoseou a sesternicou Sarou Márquezovou, ako aj stály panteón svätcov, osvetľovaný dňom i nocou olejovými kahančekmi. Každý svätý opatroval jedného z členov rodiny: „opatruj starkého, opatruj vnúčikov, opatruj dom, aby nikto neochorel, a tak ďalej – bol to zvyk po našej prapraprastej matke.“⁷ Teta Francisca strávila mnoho hodín na kolenách v modlitbách. Poslednou izbou bola „izba truhlíc“, miestnosť plná haraburdia po predkoch a rodinných suvenírov, ktoré si priniesli po exode z Guajiry.⁸

Po pravej strane krížom cez chodník stála budova so šiestimi miestnosťami a verandou na priečelí, obloženou kvetináčmi. Rodina ju nazývala „begóniovou verandou“. Prvé tri miestnosti od vchodu vpravo spolu s kanceláriou a prijímacou miestnosťou oproti tvorili niečo, čo by sa mohlo nazývať verejnými priestormi domu. Prvou bola hosťovská izba, v ktorej boli ubytovaní významní hostia, ako napríklad samotný monsignor Espejo. Ale prespávali tam aj rodinní a vojnoví priatelia z Guajiry, Padilly a Magdaleny, vrátane liberálneho vojnového hrdinu Rafaela Uribe Uribeho a generála Benjamína Herreru.⁹ Vedľa sa nachádzala plukovníkova striebrotepecká dielňa, v ktorej pracoval ešte tesne pred smrťou, hoci povinnosti na radnici spôsobili, že svoju predchádzajúcu profesiu musel vykonávať skôr ako koníček.¹⁰ Potom nasledovala veľká jedáleň, teda vlastné jadro domu. Pre Nicolása bola dôležitejšou miestnosťou než jeho dielňa; bola otvorená kvôli čerstvému vzduchu a bol v nej stôl pre desiatich hostí a niekoľko prútených hojdacích kresiel na pitie nápojov pred obedom či po ňom – podľa okolností. Potom nasledovala tretia spálňa, nazývaná „izba slepej ženy“, v ktorej pred niekoľkými rokmi skonala – podobne ako strýko Lázaro – Tranquilinina sestra teta Petra Cotesová.

Jej duch bol najuctievanejším v celom dome.¹¹ Tam spávali tety; ďalej bola komora, kde mohli prinajhoršom prespávať menej významní hostia; napokon nasledovala Tranquilina priestranná kuchyňa s veľkou pecou na chlieb, otvorená prírodným živlom podobne ako jedáleň. Stará matka a tety piekli pre hostí chlieb, koláče a cukrovinky všetkého druhu. Indiánski sluhovia ich chodievali predávať aj na ulicu, čo bolo prílepkovým k rodinnému rozpočtu.¹²

Za izbami svätých a truhlíc bolo ďalšia vnútorná terasa s kúpeľňou a veľkou nádržou na vodu, kde Tranquilina kúpavala Gabita časťou z piatich sudov vody, ktoré im každý deň privážal dodávateľ José Contreras. Malý Gabito nezabudne na jednu príhodu: výskriabal sa na strechu a odtiaľ pozoroval, ako sa jedna z jeho tiet nahá sprchuje. Miesto toho, aby sa s krikom zakryla, ako to predpokladal, mu zamávala. Aspoň si to takto autor románu *Sto rokov samoty* pamätá. Patio s kúpeľňou malo vpravo výhľad na dvor s mangovníkom. V rohu stála veľká kôlna, ktorá slúžila ako tesárska dielňa – základňa, z ktorej plukovník podnikal svoje strategické renovácie domu.

Na samom konci nehnuteľnosti, za kúpeľňou a mangovníkom, ležalo rýchlo sa rozvíjajúce mesto Aratacaca, ktoré práve tento dom a jeho bohatstvo ostentatívne reprezentovali. Mesto akoby sa roztápalo v krajine, v rozľahlom polodivom priestore zvanom La Roza (Čistina).¹³ Rástli tam guajavové stromy, ktorých ovocie Tranquilina používala pri pečení koláčov vo veľkom ocelovom džbere, a ktorých vôňa zostane pre Gabita navždy spojená s Karibikom jeho detstva. Tu sa rozpínal obrovitý, dnes už legendárny orechovník, ku ktorému bude v románe *Sto rokov samoty* priviazaný José Arcadio Buendía. Pod jeho širokými konármi Gabriel Eligio García požiadal Luisu o ruku, zatiaľ čo „strážny pes“ teta Francisca naňho vrčala z tieňa. Na týchto stromoch sedávali papagáje ara a tukany, ba v korne chlebovníka liezol aj leňoch. Pri zadnej bráne boli maštale, kde mal plukovník kone a mulice, a kde si návštevníci ustajňovali vlastné zvieratá, keď prišli na dlhšie návštevu, nie iba na obed – vtedy si ich uväzovali pred domom na ulici.

Prístavbou k domu bola budova, ktorú deti vždy považovali za dom hrôzy. Volali ju „dom mŕtveho muža“. Celé mesto poznalo historku, pri ktorej tuhla krv žilách. Mal tam prebývať istý Venezuelčan menom Antonio Mora, ktorý sa obesil a jeho ducha bolo občas počuť kašľať a pískať.¹⁴

V čase, keď sa začali hlbšie fixovať prvé spomienky Garcíu Márqueza, bola Aracataca stále dramatickým, násilným hraničiariským mestom. Takmer každý muž nosil mačetu a v meste bola hromada zbraní. Jednou z ranných chlapcových spomienok je, že sa raz hral na vnútornej terase, keď do domu vošla žena, ktorá v šatke niesla manželovu hlavu a za sebou ťahala jeho telo. Spomína si na svoje sklamanie, lebo telo bolo zabalené do kobercov.¹⁵

Cez deň to bol živý, rôznorodý, ustavične sa meniaci svet, občas násilný, občas magický. Noci boli vždy rovnaké a desivé. García Márquez si spomína: „Ten dom bol plný záhad. Moja stará matka bola veľmi nervózna; častokrát mi hovorila o tom, čo všetko v noci videla. Keď mi rozprávala o dušiach mŕtvych, tvrdila, že vždy pískajú a celý čas ich počuje. V každom kúte boli mŕtvi ľudia a spomienky, a po šiestej hodine večer ste sa tam jednoducho nemohli pohnúť. Sedávali u mňa v kúte a ja som tam iba stál, ako ten chlapec v románe *Opadané lístie*.“¹⁶ Nečudo, že dieťa videlo mŕtvych ľudí v kúpeľni a v kuchyni pri sporáku; ba raz uvidelo v okne aj diabla.¹⁷

Každodennú prevádzku domácnosti dirigovala Tranquilina, čiže „Mina“, ako ju nazýval jej manžel a ostatné ženy. Bola to drobná, nervná žena so šedými dychtívkami očami a striebornými vlasmi rozdelenými púťcom, ktoré rámovali jej neprehliadnuteľne španielsku tvár a splývali jej do drdolú na bledej šiji.¹⁸ García Márquez si spomína: „Ak človek analyzuje, ako to bolo, potom hlavou rodiny bola moja stará matka. Ale nie iba ona, no aj všetky tie fantastické sily, s ktorými bola v permanentnom spojení a ktoré určovali, čo sa v ten deň bude a čo nebude robiť, ako si vyloží sny, ako zorganizuje chod domácnosti podľa toho, čo sa môže a čo nemôže jesť; bolo to ako v Rímskej ríši, v ktorej vládli vtáci a hromy, či iné atmosférické signály, ohlasujúce zmenu počasia, zmenu nálady; naozaj nami manipulovali neviditeľní bohovia, aj keď to nepochybne všetci boli katolíci.“¹⁹ Tranquilina bola vždy oblečená v smútočnom či polosmútočnom, a ustavične žila na hrane hystérie. Poletovala po dome od svitania do mrku, pospevovala si, usilovala sa udržiavať pokojnú a nerušenú atmosféru, s hlavou plnou starostí ochrániť svojich zverencov pred číhajúcim nebezpečenstvom: bludnými dušami („deti, chytro do postele“), čiernymi motýľmi („poschováajte deti, niekto umrie“), pohrebmi („odvedte deti, lebo aj tie umrú“). Pred spaním nezabudla deťom tieto nebezpečenstvá pripomenúť.

Rosa Fergussonová, prvá učiteľka Garcíu Márqueza, si spomína, že Tranquilina bola veľmi poverčivá. Keď k nej Rosa prišla so svojimi sestrami tesne po zotmení, stará dáma hovorievala: „Včera v noci som počula čarodejnicu... sedela hore na streche.“²⁰ Mala tiež vo zvyku vykladať sny, podobne ako mnoho ženských postáv v Márquezových románoch. Raz rozprávala spoločnosti, že sa jej snívalo o hromade blích. Zdvihla hlavu, položila si ich medzi nohy a začala ich jednu po druhej mliaždiť.²¹

Teta Francisca Cimodosea Mejíová, známa aj ako teta Mama, bola najpôsobivejšou postavou spomedzi troch tiet, ktoré bývali v dome počas Gabitovho detstva. Na rozdiel od Tranquiliny sa nebála ničoho pozemského či nadpozemského. Bola nevlastnou sestrou Eugenia Ríosa, plukovníkovho partnera v Barrancase, ktorú vychovávali s jej bratrancom plukovníkom v Carmen de Bolívar. Po Medardovom zavraždení sa s ním presťahovala z Barrancasu do Aratacaky. Mala tmavú tvár, pevné telo a čierne vlasy ako guajirskí Indiáni. Sčesávala si ich do vrkočov, ktoré nosievala stočené do kľbka, keď šla von na ulicu. Chodievala celá v čiernom, na nohách pevne zašnúrované čižmy, fajčila silné cigarety, bola ustavične v pohybe, hlučne sa vypytovala a vydávala rozkazy, mala hlboký hlas a pripravovala a organizovala deťom program. Starala sa o každého, členov rodiny i bezprizorných; hosťom pripravovala špeciálne koláče a sladkosti; kúpala deti v rieke (ak mali vši, tak s karbolovým mydlom), vodila ich do školy a do kostola, ukladala ich do postele a než ich odovzdávala Tranquiliným nočným predstavám, nútila ich sa modliť. Mala v opatere kľúče od kostola a cintorína, počas náboženských sviatkov pripravovala oltár. Robila tiež oplátky pre kostol – farár bol častým návštevníkom domácnosti – a deti sa nemohli dočkať, aby pojedli všetky zvyšky, čo zostali z posväteného pokrmu. Teta Mama žila a zomrela ako stará dievka. Keď si uvedomila, že zomiera, začala si vyšívať vlastný rubáš, podobne ako Amaranta v románe *Sto rokov samoty*.

Ďalšou tetou, čo sa týka dôležitosti vo vzťahu k deťom, bola teta Pa, Elvira Carrillová, ktorá sa narodila v Barrancase na konci 19. storočia. Bola jednou z plukovníkových prírodných detí, dvojička s Estebanom Carrillom. Presťahovala sa do Aracataky, keď mala dvadsať. Napriek prirodzenému počiatočnému napätiu sa k nej Tranquilina napokon správala ako k vlastnej dcére a ona sa na oplátku starala o Tranquilinu až do jej smrti v Sucre o mnoho rokov neskôr. Mala milú povahu, bola zdržanlivá a ťažko

pracovala. Upratovala, vyšívala a piekla sladkosti na predaj, aj keď ona sama radšej na ulicu nechodievala.

Ďalšou tetou bola Wenefrida, čiže teta Nana. Bola to jediná Nicolásova legitímna sestra a aj ona bola v dome od rána do večera, hoci mala svoj vlastný. Prestahovala sa do Aratacaky so svojím manželom Jesúsom Quinterom a Nicolásovom dome napokon aj zomrela – svoje posledné dni strávila v jeho kancelárii – tesne predtým, než zomrel sám plukovník.

Okrem toho sa v dome zdržiavalo množstvo slúžok, poväčšine na čiastočný úväzok, ktoré udržiavali dom v čistote, prali a umývali riad. Vlastne to bol dom plný žien, čo bol fakt, ktorý na jednej strane predurčil Gabito mimoriadne blízky a vskutku rozhodujúci vzťah k jedinému chlapovi v dome, jeho starému otcovi; na druhej strane sa naučil vychádzať so ženami a závisieť na nich, čo pretrvá po celý jeho život. Čo sa týkalo mužov, tých bolo treba podľa Gabita buď napodobňovať – ako starého otca, – alebo sa ich človek mal báť – ako otca. Jeho raný vzťah k ženám bol v tomto zmysle oveľa variabilnejší a komplexnejší. (V dome bolo aj indiánske služobníctvo, ktoré bolo v podstate otrokmi; chlapca menom Apolinar bolo ťažko považovať za muža, veď sa vlastne nerátal ani za ľudskú bytosť.)

Keď si García Márquez čítal rôzne povesti, musel ho zaujať fakt, že v mnohých z nich vystupovali chlapec, dievča a starí rodičia – vždy starí rodičia. Teda podobne ako on, Margot, Nicolás a Tranquilina. Psychologicky to bol komplexný svet, ktorý neskôr vysvetlil svojmu priateľovi Pliniovi Mendozovi: „Bolo zvláštne, že som chcel byť ako starý otec – realistický, statočný, bezpečný – ale nemohol som zároveň odolať ustavičnému pokušeniu nakuknúť na územie starej matky.“²² Papa Lelo, majstátny ako lev a navždy úžasný v pamäti svojich vnukov, držal v dome plnom žien, ktoré priviedol do Aracataky s cieľom nájsť bezpečie a obnoviť úctu, poriadok a disciplínu. Bol drsne otvorený a úprimný, mal rzné a priame názory. Gabito sa očividne cítil jeho priamym potomkom a dedičom.

Plukovník vodieval svojho vnuka všade, všetko mu vysvetľoval a ak o niečom pochyboval, vrátil sa domov, vytiahol slovník a upevnil svoju autoritu definíciou, ktorú tam našiel.²³ Keď sa Gabito narodil, plukovník mal šesťdesiattri rokov. Vyzeral pomerne európsky, ako jeho žena, pevný, priemernej váhy, so širokým čelom, plešatejúci a s hustými fúzmi. Nosieval okuliare so zlatým rámikom a v tej dobe už bol kvôli glaukómu

slepý na pravé oko.²⁴ Väčšinu dňa chodieval oblečený v čistučkom bielom tropickom obleku, bielom klobúku s tmavou stuhou a v svetlých trakoch. Bol to priamy, dobrosrdečný, prístupný muž, ktorý svoju sebavedomú autoritu odľahčoval žmurknutím oka, čím naznačoval, že rozumie spoločnosti, v ktorej žije, a za každých okolností urobí to, čo bude považovať za najlepšie, aj keď v oblasti morálky nie je príliš úzkostlivý.

O mnoho rokov neskôr, keď sa Garcíovi Márquezovi podarí zrekonštruovať dva spôsoby interpretovania a narácie reality, pričom si oba uchovávajú tón absolútnej istoty – teda svetáckosť, racionalizujúcu jadernosť svojho starého otca, a mimosvetiskú záhadnú deklamáciu svojej starej matky – zľahčované jeho vlastným nepotlačiteľným zmyslom pre humor, vyvinie tým vlastný svetonázor a príslušnú rozprávačskú techniku, ktorú čitatelia jeho kníh dokážu okamžite rozpoznať.

Aj keď bol plukovník Márquez v Tisícďnovej vojne na strane porazených, dokázal sa mierových časoch zorientovať. Konzervatívna vláda po rokoch nevraživosti napokon predsa len otvorila krajinu zahraničným investorom. Počas a po skončení I. svetovej vojny národné hospodárstvo expandovalo v nebývalej miere. Americkí finančníci intenzívne investovali do hľadania ropy, baníctva a pestovania banánov. Americká vláda napokon Kolumbii zaplatila kompenzáciu vo výške 25 miliónov dolárov za stratu Panamy. Tieto peniaze sa investovali predovšetkým do verejných prác, zameraných na modernizáciu krajiny. Potom nasledovali ďalšie pôžičky a všetky tie doláre a pesá roztáčali akoby finančnú hystériu, ktorú kolumbijskí historici nazvali „tanec miliónov“. Mnohí budú na tieto časy ľahkých peňazí spomínať ako na dobu neopakovateľnej prosperity a možností pre krajiny karibského pobrežia.

Banán je tropickým ovocím, ktoré dozrieva už za osem mesiacov. Dá sa zberať a prepravovať v ktorúkoľvek ročnú dobu. Má vlastné balenie. S pomocou moderných metód kultivácie a dopravy vlastne pomohol transformovať potravinové a hospodárske návyky najväčších kapitalistických miest. Miestni statkári, ktorí severnú kolumbijskú pobrežnú oblasť otvorili oneskorene, boli udalosťami zaskočení. Americký podnikateľ Minor C. Keith, ktorý už v polovici 90. rokov 18. storočia vlastnil rozsiahle pozemky v Strednej Amerike a na Jamajke, začal skupovať pôdu okolo Santa Marty. V roku 1899 založil spoločnosť United Fruit (UFC) s centrálou v Bostone a hlavným prístavom v New Orleanse. Súčasne

kúpil aj podiely na železnici v Santa Marte, takže v konečnom súčte banánová spoločnosť železniciu nielen prevádzkovala, ale vlastnila až 25 500 akcií s celkového počtu 60 000 kusov.²⁵

Istý kritik prehlásil, že Keithov majetok v Kolumbii prerástol do „pirátskeho objemu“.²⁶ V polovici 20. rokov bola zóna tretím najväčším exportérom banánov na svete. Prístaviská UFC v Santa Marte opúšťalo ročne vyše desať miliónov trsov. Železnica bola dlhá šesťdesiat kilometrov a viedla zo Santa Marty do Fundaciónu s tridsiatimi dvomi stanicami popri nej. Spoločnosť mala takmer monopolné vlastníctvo pôdy, zavlažovacieho systému, námornej dopravy, výroby cementu, mäsa a iných potravín, telefónov a ľadu.²⁷ Prostredníctvom vlastníctva plantáží a železnice kontrolovala deväť miest v zóne. Tým nepriamo kontrolovala aj miestnu políciu, lokálnych politikov a tlač.²⁸ Jedna z najväčších fariem, ktorá patrila UFC, sa nazývala Macondo. Išlo o stotridsaťpäť akrov pôdy na brehu rieky Sevilla v *corregimiento* Guacamayal.

Špičky vládnucej triedy v Santa Marte boli vždy napojené na New York, Londýn a Paríž. Boli to kultúrne rozhladení ľudia, aj keď v politickom zmysle konzervatívni. No teraz Veľká biela flotila UFC umožnila každodenný kontakt s USA, Európou a zvyškom Karibskej oblasti každému. Zároveň prichádzali do oblasti za prácou na banánových plantážach migranti nielen z ostatných častí Kolumbie, vrátane Guajirského polostrova a starého útočiska otrokov na úteku, teda bolívarskych krajov, ale aj z ostatných častí sveta. Niektorí tu začali s drobným podnikaním: zásobovaním fariem a ľudí, ktorí na nich pracovali. Objavili sa tu remeselníci, kupci, lodieri, prostitútky, práčky, muzikanti, barmani. Prišli aj Cigáni, aj keď v skutočnosti boli v tej dobe Cigánmi všetci obyvatelia Banánovej zóny. Tieto rastúce komunity sa zapájali do medzinárodného obchodu s potravinami, mali kiná, ktoré premietali dva až tri filmy týždenne, katalógy zásielkových obchodov, značkové potraviny, zubné pasty a ďalšie veci, ktoré sa v tej dobe dali zohnať v New Yorku či v Londýne.

Začiatkom storočia žilo v Aracatake pár stoviek obyvateľov, rozptýlených po krajine a sústredených na brehoch riek; v roku 1913 vzrástol ich počet na tritisíc. Koncom 20. rokov sa vyšplhal až na desaťtisíc. Ako najhorúcejšie a najvlhkejšie miesto celej zóny mesto produkovalo aj najväčšie banány; ich produkcia si od robotníkov vyžadovala každodenné heroické úsilie. Počet úmrtí v aracatackej horúčave strmo stúpala. V roku

1910, keď sa sem prisťahoval plukovník so svojou rodinou, viedla už železnica zo Santa Marty cez Ciénagu a Aracatacu až do Fundaciónu, posledného mesta v zóne. Banánové plantáže sa rozprestierali po oboch stranách trate do šírky takmer šiestich míľ.

Aracataca bolo rozvíjajúce sa mesto s náležitými atrakciami. Každú nedeľu prebiehala na hlavnom námestí lotéria za hudobného sprievodu. Významnou udalosťou bol aratacacký karneval, ktorý sa po prvý raz konal v roku 1915. Na námestí sa rozložili kantíny, stánky, tančiarne, obchodníci, liečitelia, bylinkári, ženy v exotických kostýmoch a maskách. Miestni muži si pyšne vykračovali v kaki nohaviciach a modrých košeliach, všetci v oblakoch cigarového dymu, slaný vietor od Veľkého močiara od nich odvieval zápach rumu a potu. Hovorí sa, že v tých zlatých časoch bolo na predaj takmer všetko: nielen potraviny z celého sveta, ale aj taneční partneri, politické hlasy a pakty s diablom.²⁹

Ale aj na samom vrchole pozostávalo mesto vlastne iba z desiatich blokov v každom smere. Nebyť zadúšajúcej horúčavy, akýkoľvek priemerne zdatný človek by prešiel z jedného konca na druhý ani nie za dvadsať minút. Jazdilo v ňom iba niekoľko automobilov. Kancelárie spoločnosti UFC boli priamo naproti domu plukovníka Nicolása Márqueza, neďaleko ordinácie jeho venezuelského priateľa, doktora Alfreda Barbosu. Na druhej strane trate sídlila druhá komunita. Bol tam kemp amerických zamestnancov spoločnosti, ako aj ich spoločenský klub s trávnatými plochami, tenisovými kurtmi a bazénom, kde sa dali zahliadnuť „nádherné malátne ženy v mušelínových šatách a širokých sieťových klobúkoch, ako zlatými nožnicami strihajú kvety vo svojich záhradách.“³⁰

Počas banánovej éry bola Aracataca územím s nanajvýš obmedzenou úctou k bohu a zákonu. Na žiadosť miestnych obyvateľov poslala diecéza zo Santa Marty do Aracataky prvého farára, najprv na polovičný úväzok. Volal sa Pedro Espejo a pochádzal z Riohache. Bol to on, kto inicioval postavenie kostola, čo trvalo vyše dvadsať rokov.³¹ Bol to on, kto počas jednej z omší levitoval. Stal sa blízkym priateľom Márquez – Iguaránovskej rodiny a vždy, keď bol v Aracatake, prebýval u nich. Dnes, po toľkých rokoch, sa ulica, na ktorej stojí starý dom, volá Ulica monsignora Espeja.

Koncom roku 1928 sa zlaté časy skončili násilím. UFC potrebovala pracovné sily na výstavbu železnice a zavlažovacích kanálov; a tiež na odlesňovanie pôdy, sadenie stromov a zber ovocia; ako i na nakladanie

vlakov a lodí, ktoré odvážali banány preč. Spočiatku sa darilo robotníkov poľahky rozdeľovať a ovládať. V priebehu 20. rokov sa však postupne začali vytvárať odbory a v novembri 1928 predložili požiadavku na vyššie zárobky, kratší pracovný čas a lepšie podmienky. Vedenie spoločnosti to však odmietlo. 12. novembra 1928 v Banánovej zóne vyhlásilo štrajk tridsaťtisíc robotníkov. V tej dobe mal maličký García Márquez dvadsať mesiacov. Ešte v ten istý deň štrajkujúci obsadili plantáže. Konzervatívna vláda prezidenta Miguela Abadíu Méndeza nasledujúceho dňa vyslala do zóny generála Carlosa Cortésa Vargasa ako civilného a vojenského veliteľa. Spolu s ním dorazilo z vysočiny tisícosemsto vojakov. Keď Cortés Vargas dorazil do Santa Marty, vedenie spoločnosti ho spolu s jeho dôstojníkmi vrelo privítalo a rozmiestnilo vojakov do barakov a skladov po celej zóne. Hovorilo sa, že zástupcovia UFC usporiadali pre dôstojníkov divoké večierky, na ktorých boli zneuctené a dourážané miestne dámy, prostitútky vraj jazdili nahé na vojenských koňoch a kúpali sa v zavlažovacích výkopoch spoločnosti.³²

Na úsvite 5. decembra 1928 dorazilo do Ciénagy tritisíc robotníkov, ktorí obsadili námestie. Tým, že kontrolovali Ciénagu, kontrolovali aj železničné spojenie v oblasti. Najmocnejšiu podporu v zóne mal okrem Ciénagy štrajk v Aracatake; podobne ako kupci v Ciénage, miestni obchodníci a statkári poskytovali štrajkujúcim významnú materiálnu pomoc až do samotného dňa masakru.³³ Generál José Rosario Durán mal povesť slušného zamestnávateľa, ktorý sa usiloval o dobré vzťahy s odbormi; mnohí konzervatívci si však mysleli, že sa so „socialistami“ priateli až príliš.³⁴ Na poludnie 5. decembra poslal generál Durán – vo vojenskom hlásení tej doby opisovaný ako „liberálny vodca celého regiónu“³⁵ – do Santa Marty telegram, v ktorom žiadal o vlak, ktorý by ho spolu so sprievodom dopravil do Santa Marty, kde sa chcel s pomocou guvernéra Núñeza Rocu podieľať na rozhovoroch medzi robotníkmi a spoločnosťou. Cortés Vargas súhlasil, nepochybne váhavo, a vlak bol riadne vypravený.³⁶ Durán a jeho delegácia, vrátane plukovníka Nicolása Márqueza, napokon dorazili do Ciénagy o deviatej večer. Robotníci ich nadšene privítali. Pokračovali do Santa Marty rokovať o urovnaní sporu, avšak tu ich hneď pri príchode zatkli. Konzervatívna administratíva, UFC a kolumbijská armáda sa očividne zhodli na tom, že skutočnou lekciou bude pre robotníkov výdatné krviprelievanie.

Dav, ktorý sa v Ciénage postavil proti armáde, tvorilo vyše tritisíc ľudí.³⁷ Každý vojak mal pušku a bajonet. Pred stanicou rozostavili tri guľomety. Zaznela poľnica a dopredu vystúpil kapitán Garavito, ktorý prečítal Dekrét číslo 1: s okamžitou platnosťou vyhlásil stav obliehania a zákaz vychádzania. Nebolo povolené zhromažďovanie viac než štyroch ľudí a ak sa dav do piatich minút nerozide, príde otvorená paľba. Dav, ktorý spočiatku armádu vítal a skandoval vlastenecké heslá, začal bučať a nadávať. Po krátkej chvíli sa objavil sám Cortés Vargas a apeloval na ľudí, aby sa rozišli, inak dôjde k streľbe. Dal im ďalších päť minút. V tej chvíli sa z davu ozvala nesmrteľná odpoveď, ktorá je zaznamenaná dokonca aj v románe *Sto rokov samoty*: „Tú minútu vám darujeme.“ „Páľ!“ zvolal Cortés Vargas, a dva guľomety (tretí sa zasekol) a dve či tri stovky pušiek zahrmeli námesťm. Mnoho ľudí spadlo na zem a tí, ktorí mohli, utekali.³⁸ Cortés Vargas neskôr tvrdil, že streľba trvala pár sekúnd. Salvador Durán, generálov syn, ktorý bol vo svojom dome pri námesťi, však hlásil, že to trvalo celých päť minút; keď bolo po všetkom, rozhostilo sa také ticho, že počul dokonca bzukot komárov v izbe.³⁹ Armáda údajne dorážala zranených bajonetmi.⁴⁰ Hovorilo sa, že sám Cortés Vargas sa vojakom vyhrážal hromadou popravy, ak by v ten večer odmietli vykonať jeho rozkaz.⁴¹

Koľko bolo mŕtvych? O štyridsať rokov neskôr v románe *Sto rokov samoty* príde García Márquez s číslom tritisíc, čo budú mnohí čitatelia považovať za hodnoverný údaj. Bogotský denník *El Espectador* napíše 19. mája 1929, že ich bolo „vyše tisíc“. Na základe vyjadrenia Thomasa Bradshawa, výkonného riaditeľa UFC, o tom vo svojom liste z 15. januára 1929 podobne píše („vyše tisíc mŕtvych“) aj americký konzul v Bogote Jefferson Caffery. List zverejnili iba nedávno. (V roku 1955 povie viceprezident UFC výskumníkovi, že v masakre zahynulo 410 ľudí a vyše tisíc v nasledujúcich týždňoch.)⁴² Tieto štatistické údaje sa až do dnešného dňa spochybňujú a sú predmetom vášnivých diskusií.

Gabriel Eligio García pracoval v tom čase v Barranquille a so svojou rodinou nemal spojenie, hoci mu telegrafista z Aracataky oznámil, že všetci sú v bezpečí a v poriadku. Luisa nedávno porodila Luisa Enriqueho a Gabriel Eligio snoval plány na ich presídlenie späť do Barranquilly. Stál vždy na strane vlády a dokonca Cortésa Vargasu ospravedlňoval. Argumentoval, že mu manžel Gabitovej pratety v Ciénage tvrdil, že padlo iba pár obetí a „nikto nechýba“.

Deň po masakri väzňov hromadne popravili. Jeden armádny oddiel vedený zástupcami UFC dorazil do Aracataky a „strielal na všetky strany a po všetkých“. ⁴³ Za jedinú noc zmizlo z mesta stodvadsať robotníkov. Vojaci zobudili farára otca Angaritu a žiadali od neho kľúče od cinto-rína. ⁴⁴ Otec Angarita zostal bdiť celú nasledujúcu noc, aby zabránil poprave ďalších sedemdesiatich deviatich väzňov. ⁴⁵ Tri mesiace po masakri úrady a vedúce osobnosti Aracataky, vrátane pokladníka Nicolása R. Márqueza a jeho priateľov lekárnik Alfreda Barbosu, exilového Venezuelčana generála Marca Freytesa ako aj celého mestského zastupiteľstva, museli napísať listy, v ktorých vyhlásili správanie vojska počas stavu obliehania za bezúhonné a jeho činnosť ako prospešnú pre komunitu. ⁴⁶ To znamenalo urobiť bolestivé morálne salto a prinášalo to so sebou takmer neznesiteľný pocit poníženia. Vyhlásený stav obliehania trval tri mesiace.

Štrajk a jeho trpké následky sužovali celú oblasť a zostávajú jednou z najkontroverznejších udalostí v kolumbijskej histórii. V roku 1929 sa Jorge Eliécer Gaitán, politik, ktorého zavraždenie podnietilo krátke, ale devastujúce občianske nepokoje známe ako *Bogotazo*, ako dvadsaťšesť-ročný stal ľudovým vodcom. Počas búrlivej parlamentnej kampane burcoval proti vláde, armáde a UFC. Po návšteve na mieste masakru a rozhovoroch s desiatkami ľudí podal v septembri 1929 v bogotskom parlamente správu. Rečnil štyri dni. Jeho najdramatickejším dôkazom boli úlomky z detskej lebky a obviňujúci list od otca Angaritu, muža, ktorý len pár mesiacov nato pokrstí Gabriela Garcíu Márqueza. ⁴⁷ Výsledkom Gaitánovho senzačného svedectva bolo zrušenie väzenských trestov pre robotníkov z Ciénagy. Liberáli, doposiaľ slabí a neorganizovaní, zvýšili aktivitu a začali získavať politickú prevahu. Tým sa začal ich nástup k moci v roku 1930. Toto obdobie bolo ukončené Gaitánovým zavraždením v apríli 1948, čo bola najvýznamnejšia a najďalekosiahlejšia udalosť v dejinách Kolumbie 20. storočia.

Rozpad vzťahu medzi UFC a jej robotníkmi a dopad masakru v Banánovej zóne neskôr prekryje Veľká hospodárska kríza, ktorá zasiahne nielen región, ale celý globálny obchodný systém. Devastujúci pokles spôsobil, že spoločnosť rázne obmedzila svoju činnosť. Manažéri a administratíva odišli a v Aracatake sa začal dlhý a nezastaviteľný úpadok, teda obdobie, ktoré sa presne kryje s detstvom Garcíu Márqueza a poslednými desiatimi rokmi života jeho starého otca.

Za ruku so starým otcom

1929 – 1937

Hoci semená aracatackého pádu už boli zasiate, trvalo roky, než sa jasne prejavili všetky ich dôsledky. Život v plukovníkovej domácnosti sa teda vrátil do starých koľají. Gabriel Eligio cez deň pracoval v Barranquille na druhom brehu Veľkého močiara v železiarskom obchode, ktorý patril spoločnosti Singer. Nedávno si však otvoril aj svoju prvú skromnú lekárňu, kde pracoval po večeroch a cez víkendy. Luisa mu pomáhala. Mladý pár trel veľkú biedu, čo muselo byť zúfalo ťažké najmä pre zúboženú Luisu, navyknutú na pozornosť matky, tiet a sluhov.

Plukovník a Tranquilina zobrali Gabita do Barranquilly v novembri roku 1929, po narodení tretieho Luisinho dieťaťa, dcéry Margarity, 9. novembra. Chlapec mal vtedy dva a pol roka a jeho hlavnou spomienkou boli signalizačné svetlá, ktoré videl po prvý raz. Starí rodičia ho zobrali naspäť k sebe v decembri 1930, keď sa mala narodiť Aída Rosa. Vtedy po prvý raz videl v meste lietadlo, ktoré bolo predvojom leteckej dopravy v Kolumbii.¹ Po prvý raz začul aj meno „Bolívar“, pretože Aída Rosa sa narodila 17. decembra, teda presne na sté výročie úmrtia veľkého osloboditeľa a Barranquilla, podobne ako celá Latinská Amerika, si toto výročie pripomínala. Gabito nemá výrazné spomienky na matku či otca, ale tieto dve návštevy museli malé dieťa, ktoré začínalo hľadať zmysel sveta a svojho miesta v ňom, nepochybne intenzívne znepokojovať.² Pri pohľade na chorľavú a utiahnutú malú Margaritu si Tranquilina uvedomila, že dieťa urýchlene potrebuje pozornosť, ktorú jej jeho vyčerpaná mladá matka nedokáže poskytnúť, a trvala na tom, že vnučku odvedie späť do Aracataky, kde sa o ňu a malého Gabita bude starať.³

Výchovné obdobie Gabitovho vývinu má rozpätie od dvoch rokov – veku, keď ho matka opustila po druhý raz, zhruba do siedmych, keď sa jeho rodičia a súrodenci vrátili do Aratacaky. Je to tých päť rokov, v ktorých sa formovali základné spomienky na mytologické Macondo, ktoré majú neskôr spoznať čitatelia celého sveta. A hoci nie je pravda, že nemal kontakt so svojimi skutočnými rodičmi, je nepochybne faktom, že po roku 1928 s nimi nemal trvalý vzťah – ani so svojimi novými bratmi a sestrami. Niet teda dôvodu, prečo by na nich mal mať trvalé spomienky. Jeho jedinými rodičmi boli starí rodičia a jediným súrodencom sestra Margarita, ktorú teraz volali Margot, a ktorá až do veku troch či štyroch rokov – teda do konca roku 1933, keď sa zvyšok rodiny začal pripravovať na návrat do Aratacaky – nebola pre brata tou pravou spoločnosťou. Nicolás s Tranquilinou sa očividne dohodli, že z dvoch možností ustavičného vysvetľovania: že jeho rodičia odišli (a prečo a či a kedy sa vrátia) a zahalením Gabitovho pôvodu pláštikom mlčania, bude tá druhá v dlhodobom horizonte menej bolestivá. Isteže, aj iné deti sa museli vypytovať a ani García Márquez nemohol byť zrejme v tomto smere ignorant, ako sa vždy snažil pôsobiť. Je ťažké si napríklad predstaviť, že meno jeho matky Luisy sa nikdy nespomínalo pri večernom modlení. Záležitosti okolo jeho rodičov boli jednoducho tabu a on sa naučil, že sa ich má dotýkať čo najmenej.

V Španielsku a v Latinskej Amerike patria ženy tradične do domu a muži na ulicu. Bol to starý otec, ktorý malého Gabita zachránil pred prefeminizovaným svetom povier a zlých predtúch, príbehov, ktoré akoby vyskakovali z temnoty samotnej prírody. Bol to on, kto ho voviedol do sveta politiky a histórie; vodieval ho, dá sa povedať, na denné svetlo. („Povedal by som, že vzťah s mojím starým otcom bol ako pupočná šnúra, ktorá ma držala v kontakte s realitou až do mojich ôsmich rokov.“)⁴ Neskôr si bude s dojemnou naivitou spomínať na starého otca ako na „prírodného patriarchu mesta“.⁵

Pravdou je, že muži, ktorí mali skutočný vplyv, napríklad veľkí statkári, len zriedkakedy pôsobili v regionálnych politických funkciách ako bol pokladník či výberca daní. To prenechávali svojim menej významným príbuzným alebo politickým reprezentantom strednej triedy, ktorí nepoznali právo.⁶ Guvernéri menovali starostov a guvernérov zase menovali politici z Bogoty podľa svojich lokálnych záujmov. Liberáli ako plukovník Márquez museli dosť ponižujúcim spôsobom vychádzať